OULUN AMMATTIKORKEAKOULU

Anu Halunen & Irja Keinänen

LASTEN OSALLISUUTTA VAHVISTAVA PIHAPROJEKTI SAVOTTA-AUKION PÄIVÄKODISSA

LASTEN OSALLISUUTTA VAHVISTAVA PIHAPROJEKTI SAVOTTA-AUKION PÄIVÄKODISSA

Anu Halunen & Irja Keinänen
Opinnäytetyö
Syksy 2015
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijät: Halunen, Anu & Keinänen, Irja
Opinnäytetyön nimi: Lasten osallisuutta vahvistava pihaprojekti Savotta-aukion päiväkodissa
Työn ohjaajat: Koivisto, Markku & Kokko, Seija
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2015 Sivumäärä 54 + 5 liitesivua

---

Opinnäytetyömme toteutettiin toiminnallisena projektina, jossa yhdistyvät lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa sekä päiväkodin piha lasten toimintaympäristön kehittämiskohteena. Työn tavoitteena oli lasten osallisuuden vahvistaminen ja tarkoituksena oli selvittää minkälainen on lapselle merkityksellinen ulkotoimintaympäristö. Projekti tehtiin yhteistyössä Savotta-aukion päiväkodin kanssa ja projektin tuotoksena toteutettiin pihasuunnistus päiväkodin kevätjuhlatapahtumaan.

Projektimme toiminnallinen osuus koostui toimintakäynneistä, joiden aikana ohjasimme toimintaa pienryhmälle. Käyttämiämme lapsilähtöisiä menetelmiä olivat Gåtur-pihakävely, merkityskarttatehtävä, sadutus sekä työpajat, joissa työstettiin pihasuunnistuksen rastille unelmien pihasuunnitelmaa sekä pienoismalleja lasten ideoimista ulkoleikkivälineistä. Pihasuunnistusrastien toteutukseen pääsivät osallistumaan myös päiväkodin muut lapsiryhmät.

Opinnäytetyömme tietoperusta käsittelee varhaiskasvatusympäristöjä, lapselle ominaisia toimintatapoja sekä teoriaa käyttämistämme menetelmistä. Lasten osallisuutta lähestymme Shierin osallisuuden tasomallin avulla, joka ohjasi työskentelyämme sekä opinnäytetyömme että tavoitteiden saavuttamisen arviointia.

Lasten osallisuus toteutui ja vahvistui opinnäytetyöprojektiimme osallistumisen myötä. Lapset saivat esittää ajatuksiaan ja näkemyksiään siitä, minkälaisen päiväkotipihan he haluaisivat. Lasten toivomuksia ja ideoita pihan kehittämisestä kuunneltiin ja niiden pohjalta toteutettiin pihasuunnistus. Lapset saivat osallistua suunnistuksen suunnitteluun, toteutukseen ja kokoamiseen. Projektimme mahdollisti pienryhmän lisäksi myös päiväkodin muiden lasten osallisuuden, sillä pihasuunnistus toteutettiin koko päiväkodin yhteistyönä.

Asiasanat: lasten osallisuus, lapsilähtöisyys, varhaiskasvatusympäristö, lapselle ominaiset toimintatavat, pihasuunnistus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Halunen, Anu & Keinänen, Irja
Title of thesis: Strengthening Participation of Children in Yard Project in Savotta-aukio Kindergarten
Supervisors: Koivisto, Markku & Kokko, Seija
Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2015
Number of pages: 54 + 5 appendices

Children have a legal right to take part in matters concerning their lives. In this thesis we have combined the participation of children and a kindergarten yard as a concrete object in developing children's operational environment. We use Shier's Pathways to Participation as a theoretical background in actualizing and strengthening the participation of children. This project was conducted in collaboration with Savotta-aukio Kindergarten.

The aim of this thesis was to strengthen the participation of children and the purpose was to find out what sort of outside operational environment is meaningful to children.

This thesis is a practical project that was managed by conducting different child orientated methods to a group of children aged 4-5. These methods were Gåtur Walk, tasks with maps, storycrafting and workshops where the children produced a map of their ideal kindergarten yard and models of their favourite playground objects. As a product of our project we executed an orienteering session as a part of the spring celebration of the kindergarten. Other children groups also took part in executing the orienteering session.

The participation of children was actualized and strengthened by taking part in our project. The children were given an opportunity to express their thoughts and opinions about their ideal kindergarten yard. The wishes and ideas of children on developing the yard were listened to and used as a base when executing the orienteering session. The children had also an opportunity to take part in planning, executing and building the orienteering track.

This project also allowed the participation of the other children groups in the kindergarten, since the orienteering was executed in collaboration in the whole Savotta-aukio kindergarten.

Keywords: the participation of children, child-orientated activity, early childhood education environment, yard orienteering

SISÄLLYS

1 PIHAPROJEKTI SAVOTTA-AUKION PÄIVÄKODISSA – TAUSTA, TARVE JA TAVOITE 6
2 LAPSET TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄÄN 10
2.1 Varhaiskasvatusympäristöt 10
2.2 Lapselle ominaiset toimintatavat 11
3 LASTEN OSALLISUUS 14
3.1 Osallisuuden tasomalli 14
3.2 Lasten osallisuus suunnittelussa 18
4 LAPSET TIEDON TUOTTAJINA 19
5 PIHAPROJEKTIN TOTEUTUS SAVOTTA-AUKION PÄIVÄKODISSA 22
5.1 Tietoperustan ja suunnitelman laatiminen 22
5.2 Toiminnallinen osuus 23
5.2.1 Tutustumiskäynti 23
5.2.2 Gåtur-kävely 24
5.2.3 Merkityskarttatehtävä ulkona 25
5.2.4 Työpajakäynnit 27
5.3 Päiväkodin kevätjuhlatapahtuma ja pihasuunnistus 32
5.3.1 Pihasuunnistusrastit 33
5.4 Palautteet ja niiden analysointi 40
6 JOHTOPÄÄTÖKSET 42
7 POHDINTA 46
LÄHTEET 51
LIITTEET 55

1 PIHAPROJEKTI SAVOTTA-AUKION PÄIVÄKODISSA – TAUSTA, TARVE JA TAVOITE

Lapsen oikeus osallisuuteen häntä koskevissa asioissa on turvattu lailla. Suomen kansallisen lainsäädännön perustana tässä on kansainvälinen YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12. artikla, jonka mukaan osallisuus on kaikkea viranomaistoimintaa ohjaava perusoikeus. (Suomen perustuslaki 731/1999 6 §.) Sopimuksen neljä yleistä periaatetta ovat lapsen edun huomioiminen ja sen ensisijaisuus päätöksenteossa, lapsen oikeus elämään ja kehittymiseen, suojeluun ja huolenpitoon, tasa-arvo ja syrjinnän kielto sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen ja huomioon ottaminen. (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 2014, 7-8, 11, viitattu 4.11.2014)

Lapsen oikeuksien sopimus määrittelee varhaiskasvatuksen tavoitteeksi kaikkien lasten yhdenvertaiset mahdollisuudet kasvuun ja kehitykseen ja oikeuden subjektiiviseen päivähoitoon. Varhaiskasvatuksen keskeisenä tavoitteena pidetään myös lapsen oikeuksia kunnioittavaa toimintaympäristöä niin, että varhaiskasvatusympäristön tulee olla kehittävä, terveellinen ja turvallinen sekä tukea lapsen yhdenvertaisuutta ja osallisuutta. Lapsen näkemysten kunnioittaminen ja huomioiminen hänen kehitystasoaan vastaavasti on tärkeää, kun suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan varhaiskasvatusta. Erilaisten menetelmien käyttämisellä voidaan varmistaa jokaiselle lapselle sopiva tapa osallistua. (Suomen Unicef ry. 2014, viitattu 4.11.2014.)

Osallisuus on aikuisten ja lasten välistä, yhteistä työskentelyä yhteisen päämäärän hyväksi. Lapset voivat oman iän ja kehitystasonsa mukaan osallistua toiminnan ideoimiseen, suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lapsilla on oikeus tulla kuulluiksi ja ilmaista mielipiteitään, jolloin he ovat mukana toimintakäytäntöjen luomisessa ja oppimassa esimerkiksi arkiaskareita. (Oulun varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015, 29.)

Lapsella on oikeus osallistua ja oikeus myös olla osallistumatta. Osallisuuden kulttuuri, jossa aikuinen pysähtyy ja kuuntelee aidosti lasta ja arvostaa lapsen ajatuksia on hyvin tärkeää. Osallisuus voi luoda lapselle yhteenkuuluvuudentunteen ryhmässään ja kasva-

tusympäristössään sekä vahvistaa minäkuvaa ja tuoda iloa osallistumisestaan. Varhaiskasvattajalta vaaditaan pedagogista ammattitaitoa ja tahtoa, jotta lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa toteutuu. Hänen tehtävänsä ja vastuunsa on huomioida lapsen kehitystaso ja rakentaa varhaiskasvatusympäristö tukemaan erilaisten toimintatapojen toteutumista. (Oulun varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015, 29.)

Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa on ollut esillä Oulussa Osallisuuden voima-projektin myötä. Projektin tavoitteena on lasten ja vanhempien osallisuuden saaminen päiväkodin arjen keskiöön sekä kehittää varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria osallisuuden avulla löytämällä uusia dokumentointitapoja ja innovatiivisia ratkaisuja. (Oulun kaupunki, viitattu 16.12.2014).

Toteutimme opinnäytetyömme projektina, jossa yhdistyivät lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa sekä konkreettinen, lasten toimintaympäristön kehittämiskohde, päiväkodin piha. Teimme projektin toiminnallisen osuuden Savotta-aukion päiväkotiin, joka on syksyllä 2012 käyttöön otettu päiväkoti Oulun Metsokankaalla. Päiväkodin piha on saanut jonkin verran kritiikkiä ja kehittämisehdotuksia päiväkodin työntekijöiden taholta, mutta tässä projektissa lähestyimme aihetta nimenomaa lasten näkökulmasta. Pyrimme saamaan selville, minkälainen merkitys päiväkodin ulkotoimintaympäristöllä on lapsille eli pihan pääsääntöiselle käyttäjäkunnalle ja minkälaisen pihan he suunnittelisivat, jos saisivat siihen mahdollisuuden. Päiväkoti-ikäiset lapset viettävät suuren osan päivästään ulkona, joten ei ole samantekevää mitä lapset pihastaan ajattelevat.

Tässä projektissa kannustimme lapsia ajatustensa ja mielipiteidensä ilmaisuun sekä antamaan merkityksiä omaa ulkotoimintaympäristöään koskien. Projektin kautta saimme arvokasta tietoa lasten itsensä tuottamana siitä, miten he oman varhaiskasvatusympäristönsä kokevat. Meille oli tärkeää että lasten osallistaminen ja osallistuminen näkyvät nimenomaa projektin menetelmissä ja aihetta työstetään yhdessä lasten kanssa. Menetelmien valinta ja oikeaoppinen käyttäminen olivat avainasemassa siinä, että pystyimme toteuttamaan projektimme lapsilähtöisesti ja lapset saivat osallistua tai olla osallistumatta osallisuuden ihanteen mukaan.

Opinnäytetyömme tavoitteena oli lasten osallisuuden vahvistaminen, joka toteutui projektiin osallistumisen myötä. Osallisuuden toteutumista omassa ohjauksessamme tarkastelimme Shierin osallisuuden tasomallin avulla, joka on esitelty luvussa 3. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää lapsilähtöisin menetelmin ja lasta osallistavasti minkälainen on lapselle merkityksellinen ulkotoimintaympäristö. Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä selvitys on tiedonhankinnan apuvälineenä (Lumme, Leinonen, Leino, Falenius & Sundqvist 2006, viitattu 9.1.2015) kun pyrimme tavoittamaan lasten ajatuksia ja näkemyksiä omaa toimintaympäristöään koskien. Tietoperustamme käsittelee Shierin osallisuuden tasomallin lisäksi varhaiskasvatusympäristöjä, lapselle ominaisia toimintatapoja, lasten osallisuutta sekä lapsilähtöisiä menetelmiä.

Tämän opinnäytetyöprojektimme konkreettisena tuotoksena toteutettiin pihasuunnistus Savotta-aukion päiväkodin kevätjuhlatapahtumassa päiväkodin pihalla. Pihasuunnistuksen rastit koostuivat päiväkodin lapsiryhmien toteuttamista toimintapisteistä ja suunnistusrastien teemat työstimme yhdessä pienryhmän kanssa. Pienryhmä koottiin päiväkodin 3-5-vuotiaiden lapsiryhmästä, josta käytämme tässä projektissa nimeä Kotiryhmä.

Omat henkilökohtaiset oppimistavoitteemme liittyvät valtakunnallisesti määriteltyihin sosionomin kompetensseihin. Projektimme aiheena oleva lasten osallisuuden vahvistaminen kehittää eettistä osaamista, asiakastyöosaamista sekä kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamista. Toiminnan ohjaaminen päiväkodissa kehittää myös palvelujärjestelmäosaamistamme sekä toiminnallisen opinnäytetyöprojektin suunnittelu, toteuttaminen ja raportointi kehittävät tutkimuksellista kehittämisosaamista sekä johtamisosaamista. (Oulun ammattikorkeakoulu 2015, viitattu 11.3.2015.)

Tavoittelimme lisäksi sosionomi-lastentarhanopettajan ammatti-identiteetin vahvistumista, joka koostuu sosiaalipedagogisesta osaamisesta ja lapsen kokonaisvaltaisesta tavoitteellisesta tukemisesta ja ohjauksesta arjessa, kasvun ja kehityksen eri vaiheissa ja erilaisissa elämäntilanteissa (Happo 2008, 105.) Mielestämme lasten osallisuus ja osallisuuden vahvistaminen tämän projektin myötä luovat tietä lapsen osallisuudelle myös myöhemmissä elämänvaiheissa. Kuulluksi tuleminen ja vaikuttamismahdollisuudet omaan toimintaympäristöönsä ovat lapsen terveen itsetunnon pohjana.

Halusimme lisäksi saada kokemusta lapsilähtöisestä suunnittelusta ja lasten osallisuuden vahvistamisesta sekä lapsilähtöisten menetelmien ohjaamisesta lapsiryhmässä. Projektin suunnittelu ja toteuttaminen kehittävät pedagogista osaamista sekä vuorovaikutusosaamistamme (Happo 2008, 103).

2 LAPSET TOIMINTAYMPÄRISTÖSSÄÄN

2.1 Varhaiskasvatusympäristöt

Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2009) määrittelee päivähoidon arjen ja lapsen hyvinvoinnin sekä oppimisen tapahtuvan varhaiskasvatusympäristössä. Hyvän varhaiskasvatusympäristön tulisi olla eri tilanteisiin muuntuva, esteettinen ja viihtyisä ollakseen oiva ympäristö lasten kasvulle ja oppimiselle. Monipuolinen ja oppimiseen innostava ympäristö herättää lapsessa mielenkiintoa ja uteliaisuutta sekä kannustaa itseilmaisuun. Ympäristön, tilojen ja välineiden suunnittelussa tulisikin mahdollistaa lasten osallisuus esimerkiksi erilaisten teemojen kautta. Aikuisen näkökulmasta ympäristöä tulisi voida havainnoida sekä arvioida, ympäristön turvallisuuden ollessa kaiken perustana. (Oulun varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015, 17, 18, 21; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 17–18.)

Varhaiskasvatusympäristö koostuu psyykkisen, sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kokonaisuudesta. Hyvä psyykkinen ympäristö mahdollistaa lasten ajatusten, huolien ja mielipiteiden kuulemisen. Lapsille annetaan mahdollisuus myös toiminta-aloitteiden tekemiseen ja niihin vastataan. Arjen kaikki tilanteet nähdään lasten oppimista sekä hyvinvointia edistävinä ja arvokkaina. (Oulun varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015, 17, 22)

Lapsen sosiaalisen ympäristön päiväkodissa muodostavat lapsen sosiaaliset verkostot omasta ryhmästä muihin päiväkodin lapsiryhmiin sekä päiväkodissa kasvattajina toimivat aikuiset (Kankaanranta1998, 54–55). Kasvattajien tehtävänä on luoda myönteinen ilmapiiri, joka mahdollistaa lasten yhteenkuuluvuuden sekä osallisuuden kokemisen (Oulun varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015, 22). Lapset oppivat yhteistoiminnassa ja sosiaalisissa kokemuksissa eli sosiaalisen osallistumisen kautta (Hujala 2002, 103).

Fyysiseen ympäristöön kuuluvat rakennetut tilat, lähiympäristö sekä erilaiset materiaalit ja välineet. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 17). Fyysinen ympäristö on usein ammattilaisten suunnittelema: toimitilat ovat arkkitehtien ja insinöörien suunnitte-

lemia, toimintavälineet, kuten esimerkiksi lelut, askartelu- ja oppimateriaalit ovat ammattilaisten valmistamia, valitsemia ja hankkimia. Ammattilaiset ovat myös valinneet, mitä kirjoja päiväkodissa käytetään ja he ovat päättäneet aiheet ja toimintatavat kasvatus- ja opetustyöhön. Jääkö lapselle tehtäväksi toimia ammattilaisten luomassa ympäristössä aikuisten osoittamalla tavalla? (Karlsson 2003, 26.) Kasvattajien tehtävänä onkin osata valita välineet ja menetelmät lapsen ikäkautta ja kehitystasoa sekä mielenkiinnonkohteita vastaavaksi, jolloin toiminta on kaikesta huolimatta lapsilähtöistä ja lapsen osallisuutta tukevaa (Kalliala 2008, 64–65).

2.2 Lapselle ominaiset toimintatavat

Leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen ovat lapselle ominaisia toimintatapoja. Lapsi toimii osana ja suhteessa varhaiskasvatusympäristöönsä ja hyvän fyysisen varhaiskasvatusympäristön tulisi mahdollistaa lapselle ominaiset toiminta- ja ajattelutavat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 20.)

Leikki on sekoitus lapsen kokemuksia sekä itse keksittyjä asioita. Leikin avulla lapsi käsittelee omia kokemuksiaan ja käsityksiään maailmasta, ja ymmärrys edellyttää myös todellisuuden muuttamista lapsen mielessä. Leikin toteutuminen kysyy siis luovuutta ja mielikuvitusta. Mielikuvituksen muotoutumiseen ja sen myötä leikin laatuun vaikuttavat lapsen kasvu- ja elinympäristö ja siitä saadut kokemukset. Mikäli kasvuympäristö on yksitoikkoinen, se heijastuu myös lapsen leikkiin. (Helsingin kaupunki 2004, 5, 7, Viitattu 6.10.2014.)

Ympäristö voi siis motivoida leikkimään tai passivoida. Leikki voi laajentaa ympäristön merkitystä tuoden sille uusia ulottuvuuksia. Meillä kaikilla on mielessä ja muistossa paikkoja, joista on tullut meille ainutlaatuisia siellä leikittyjen leikkien vuoksi. Kivi tai metsä voi olla ratsutalli tai supermiesten salapaikka. Leikkien kautta lapset voivat luoda silmiemme eteen aivan uuden näkymän meille tutusta ympäristöstä. (Karlsson 2003, 22.)

Leikkiympäristön suunnittelu ja rakentaminen eli leikin mahdollisuuksien luominen on varhaiskasvatuksessa aikuisen tehtävä muistaen, että asioita tulee katsoa lapsen näkökulmasta. Se siis vaatii asiantuntemusta lapsen kehitysvaiheista, leikkikulttuurista ja leikin

vaiheista aika-, tila- ja välinevaatimuksineen. Nämä tulee huomioida niin sisä- kuin ulkoleikkiympäristöissä. Myös lasten mielenkiinnon kohteet sekä kokemusmaailman laajentaminen tulee ottaa huomioon. (Helsingin kaupunki 2004, 7, viitattu 6.10.2014; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 20–22.)

4-5-vuotias lapsi leikkii mielellään rooli- ja mielikuvitusleikkejä (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2015, viitattu 11.3.2015). Roolileikki on leikin päämuoto pitkälle kouluikään jatkuen pienvälineleikkeinä ja sääntöleikkeinä ryhmäleikkeihin (Helenius 1993, 41). Lapsen mielikuvitusmaailma vahvistuu ja rikastuu ja hän kokeilee, voiko hän vaikuttaa maailman menoon. Kaiken mahdollistavat kuvitelmat ja satuhahmoihin samaistuminen. Lapsi kertoo ja uskookin, että on tehnyt tai ainakin tulevaisuudessa tekee ihmetekoja ja unelmoi pystyvänsä mihin vain. Unelma onkin tärkeä, koska se houkuttaa lapsen kehittymistä, uskaltamista ja oppimista eteenpäin. Cacciatore (2008) toteaakin, että 4-5-vuotiaan mielikuvitusmaailmalla ei ole rajoja eikä realiteettien kahleita. Koska tähän ikävaiheeseen kuuluu tietynlainen uhkarohkeus: houkutus testata lentotaitoa, kiivetä puuhun ja vaikeus hallita mielijohteitaan, lapset tarvitsevat edelleen jatkuvaa aikuisten valvontaa. (Cacciatore 2008, 62–64.)

Lapsen terve kasvu sekä hyvinvointi edellyttävät päivittäistä liikkumista. Siksi varhaiskasvatusympäristöjen tulee olla leikin lisäksi myös liikkumiseen houkuttelevia. Sen lisäksi, että liikunnalla on myönteinen vaikutus terveydelle, se kehittää lapsen sosiaalisuutta ja itsetuntoa. Kun lapsi liikkuu, ei hänellä ole mielessä "motoriikan kehittyminen", vaan hän liikkuu, koska se on hauskaa ja täynnä iloa ja riemua! Meidän kasvattajien tärkeänä tehtävänä onkin säilyttää lapsissa liikkumisen ilo. (Kokljuschkin 1999, 36–37; Varhaiskasvatus suunnitelman perusteet 2009, 22–23.)

Päivittäiset liikunnalliset ulkoleikit riittävät turvaamaan alle kouluikäisen lapsen normaalin kehityksen, kun se sisältää monipuolista motoristen taitojen harjoittelemista erilaisissa ympäristöissä vähintään kaksi tuntia päivässä. 4-5-vuotiaan lapsen liikkuminen on jo rohkeaa ja monipuolista; lapsi hyppelee, kiipeilee sekä harjoittelee tasapainoilua ja yksinkertaisia sääntöleikkejä ja pelejä (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2015, viitattu 11.3.2015). Kasvattajan tulee suunnitella ja järjestää tavoitteellista ja monipuolista liikuntakasvatusta päivittäin ja luoda liikuntaan houkutteleva ympäristö eri vuodenajat ja

ympäristön materiaalit huomioon ottaen. Kasvattajan tulee lisäksi poistaa liikuntaan liittyviä esteitä ja opettaa lasta turvalliseen liikkumiseen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2005, 11, 26, Heikinaro-Johansson 2007, 39–40.)

Monipuolinen ja muunneltava varhaiskasvatusympäristö mahdollistaa myös lapsen luontaisen tutkimisen. Lapsi käyttää kaikkia aistejaan ja koko kehoaan tutkiessaan ympäristöään ja osallisuuttaan siihen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 25.) Riittävästi haasteita sisältävä ympäristö herättää lapsen uteliaisuuden ja halun tutkia asioita, joiden selville saamisesta ei ole varmuutta, esimerkiksi voidaan noutaa ja etsiä esineitä ja keksiä ratkaisuja ongelmiin. Se saa lapsessa aikaan eräänlaisen haasteen ja jännityksen tunteen, joka on yksi oppimisen edellytys. Se on myös lapsen omien leikkien käyttövoima ja tuottaa mielihyvää niin kauan, kun lapsi tietää tilanteen olevan hallittavissa. (Kokljuschkin 1999, 44–46.)

Ympäristön tulee myös mahdollistaa taiteellisten elämysten kokeminen, taiteellinen ilmaisu sekä lapsen osaamisen esille tuominen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 23–24.) Lapselle ympäristö ei ole pelkkää tilaa, vaan se on paljon muutakin: se elää, herättää lapsen uteliaisuuden, antaa uskallusta, mahdollistaa tarttumisen ja kokemisen (Dahlström 2008, 17).

Jo pieni lapsi kuvaa paperille viivoin ja erilaisin koukeroin omia liikkumisen ja rytmisyyden kokemuksiaan. Lapsen omat havainnot olemuksestaan ja kokemukset ympäröivästä maailmasta, esimerkiksi luontohavainto, voivat olla virikkeinä taiteen tekemiselle. Luonnon eri materiaalit, joihin lapsi ympäristössään tutustuu ja pääsee kokemaan, on lapselle tunnelmia. Lapselle aistimukset ovat merkittäviä, joita syntyy esimerkiksi vastakohdista; puun keveys verrattuna kiven painoon ja sammaleen pehmeys verrattuna kiven kovuuteen. Siksi Dahlströmin mielestä lapsille tulisi luoda kaupunkiympäristöön ”aistimuspaikkoja”. Siellä tulisi olla ”mutkia, kaaria, polkuja, riippusiltoja, tikkaita, puroja sekä niin sanottuja viimeistelemättömiä piha-alueita kasveineen, pensaineen, metsineen ja tuoksuineen.” (Dahlström 2008, 17–18, 58.)

3 LASTEN OSALLISUUS

Osallisuuden lähtökohtana on, että kasvattaja omaksuu näkökulman, jossa lapset ovat osaavia, päteviä ja arvokkaita toimijoita. Kasvattajan on hyvä muistaa, että osallisuus vaatii aikaa, aikuisella on vastuu osallistumisen mahdollistajana ja tukijana ja että jokainen lapsi tulee yhdenvertaisena kuulluksi. Myös toiminnalliset, lapsia aktivoivat menetelmät ja palkitseminen ovat onnistumisen kannalta hyvä ottaa huomioon. Tavoitteena on lasten omaehtoinen ja aktiivinen osallistuminen. (Verkka 2014, viitattu 22.9.2014.)

Osallistamisessa tuetaan, kannustetaan tai kehotetaan lapsia ja yhteisöjä osallistumaan yhteiseen toimintaan tai päätöksentekoon. Osallistamisen tarve on syntynyt muualla kuin osallistujan mielessä. Osallistaminen ja osallistuminen voivat olla joskus hitaita prosesseja, siksi kasvattajalla voi olla suuri kiusaus jouduttaa niitä tekemällä itse. (Verkka 2014, viitattu 22.9.2014.)

Osallistuminen on yksilön aktiivista toimimista yhteisönsä toiminnassa ja se on aina vapaaehtoista. ”Parhaimmillaan osallistumisprosessissa aikuiset osallistavat lapsia, lapset osallistavat toisiaan ja aikuiset ja lapset osallistuvat”. Osallistumisen hyötynä pidetään, että lapsen yhteenkuuluvuuden tunne ja yhteisöllisyys vahvistuvat sekä osallistumisen kokemus voi estää ulkopuolisuuden tunnetta, turhautumista ja ilkivaltaa. (Verkka 2014, viitattu 22.9.2014.) Osallistumisessa on kyse yhdestä kasvun ja kehityksen perusedellytyksestä. Sen avulla opitaan olemaan ja elämään yhdessä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014, viitattu 22.9.2014.)

3.1 Osallisuuden tasomalli

Tarkastelemme lasten osallisuutta projektissamme Shierin (2001) tasomallin avulla, jonka keskiössä on aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus (Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 9). Tasomalli tarjoaa mahdollisuuden arvioida lasten osallisuuden tämän hetkistä mahdollistumista vastaamalla tasojen (1.-5.) eri vaiheissa (avautuminen, mahdollistaminen ja velvoittaminen) oleviin kysymyksiin sekä tunnistaa seuraava askel lasten osallisuuden vahvistamisessa (Shier 2001, 110).

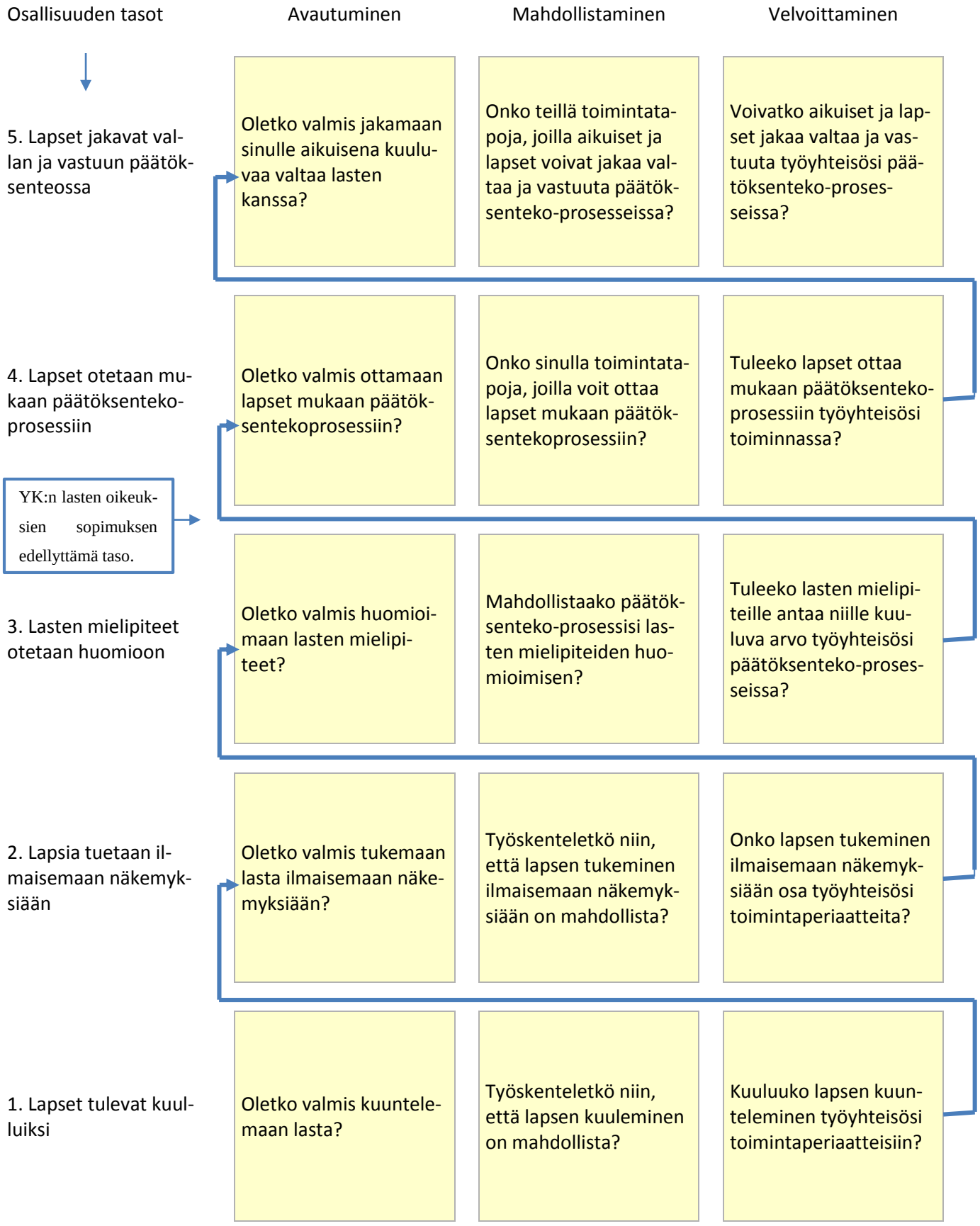

KUVIO 1. Shierin (2001) osallisuuden tasomalli. Käännös Jonna Leinonen (Venninen, Leinonen & Ojala 2010, 10.)

Mallin ensimmäinen vaihe eli **avautuminen** mahdollistuu, kun kasvattaja on valmis toimimaan kyseisellä tavalla. Tässä vaiheessa osallisuuden toteutuminen käytännössä ei välttämättä ole vielä mahdollista. Toinen vaihe eli **mahdollistaminen** toteutuu, kun työntekijä pystyy toimimaan tällä tasolla käytännössä. Tässä hyödynnetään uusia tai jo valmiina olevia resursseja ja toimintatapoja. Kolmas vaihe eli **velvoittaminen** tapahtuu sitten, kun organisaation tasolla sovitaan toimintamallin toteuttamisesta ja lasten osallisuuden mahdollistamisesta käytännössä ja toiminnan toteuttamista odotetaan kaikilta tiimin jäseniltä. (Shier 2001, 110.)

Taso 1: Lapset tulevat kuulluksi.

Lapsen kuunteleminen on aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen perusasia sekä ensimmäinen askel lapsen osallisuuden polulla. Tällä ensimmäisellä tasolla edellytetään kuitenkin vain lapsen kuuntelemista silloin, kun lapsi itse aktiivisesti ilmaisee haluavansa puhua. Tason ensimmäinen vaihe (avautuminen) tavoitetaan, kun aikuinen on valmis kuuntelemaan lasta. Toinen vaihe (mahdollistaminen) edellyttää sellaisten työmenetelmien käytön, että kuunteleminen on käytännössä mahdollista. Kolmas vaihe (velvoittaminen) toteutuu silloin, kun lasten kuuntelemisesta tulee vaatimus koko organisaation toiminnalle. (Shier 2001, 112.)

Taso 2: Lapsia tuetaan ilmaisemaan mielipiteitään.

Mallin toinen taso ottaa huomioon ne monet syyt, joiden vuoksi lapset eivät oma-aloitteisesti tuo näkemyksiään esille. Näitä syitä voivat olla esimerkiksi huono itsetunto tai aiemmat kokemukset kuulluksi tulemattomuudesta. Joten, voidakseen tukea lasten mielipiteiden ilmaisua, tulee aikuisten ottaa huomioon ne tekijät, jotka estävät lasten kuuntelun sekä toimia aktiivisesti näiden esteiden poistamiseksi. (Shier 2001, 112.)

Tason ensimmäinen vaihe edellyttää jälleen aikuisen valmiuden lasten mielipiteiden ilmaisun tukemiseen. Toinen vaihe saavutetaan, kun lapsille tarjotaan mahdollisuuksia mielipiteiden ilmaisemiseen, joka edellyttää lapsen kehitystason tunnistamisen ja sen mukaisen lapsilähtöisen toiminnan toteuttamisen. Kolmas vaihe edellyttää koko organisaation aktiivisen osallistumisen toimintaan. (Shier 2001, 112.)

Taso 3: Lasten mielipiteet otetaan huomioon.

Ensimmäisen ja toisen tason vaatimusten täyttäminen ei välttämättä takaa lasten mielipiteiden huomioon ottamista tai niiden vaikutusta itse päätöksentekoon. Siksi mallin kolmas taso keskittyykin tähän aiheeseen. On hyvä ottaa huomioon, että myös YK:n Lasten oikeuksien sopimuksessa edellytetään kolmannen tason ”läpäisemistä”. (Shier 2001, 113.)

Lasten mielipiteiden huomioon ottaminen ei silti tarkoita, että lapset saisivat päättää kaikista heitä koskevista asioista. Aikuisilla on kuitenkin vastuu lasten hyvinvoinnista ja päätöksissä saattaa olla tärkeämpiäkin huomioon otettavia asioita kuin lasten oma mielipide. Erityisesti siinä tapauksessa, kun päätös ei lapsen kuulemisesta ja näkemyksen huomioonottamisesta huolimatta miellytä lasta, on tärkeää kertoa siitä lapselle sekä tarjota vaihtoehtoisia tapoja mukavampaan lopputulokseen. (Shier 2001, 113.)

Myös tällä tasolla kolme vaihetta: avautuminen, mahdollistaminen ja velvoittaminen toteutuvat kuten alemmillakin tasoilla. (Shier 2001, 113.)

Taso 4: Lapset ovat mukana päätöksentekoprosessissa.

Alemmilla tasoilla lasten osana oli tuoda julki ajatuksiaan, joita aikuiset saattavat ottaa huomioon päätöksiä tehdessään, eli lasten osallisuutta lähinnä tuettiin tai vahvistettiin. Neljännellä tasolla osallisuus viedään yhä pidemmälle ottamalla lapset mukaan päätösten tekemiseen. Tämä tarkoittaa sitä, että lapset ovat myös fyysisesti läsnä päätöksiä tehdessä.

Neljännen tason ensimmäisessä vaiheessa edellytetään kasvattajilta halua ja joustavuutta ottaa lapset mukaan päätöksentekoon. Toisessa vaiheessa lasten osallistuminen mahdollistetaan esimerkiksi tekemällä tarvittavat muutokset kokouskulttuuriin ja käytettyyn kieleen. Kolmanteen vaiheeseen päästään, kun organisaatio edellyttää lasten mukaan ottamista sekä sitoutuu sitä estävien esteiden poistamiseen. (Shier 2001, 114.)

Taso 5: Lapset jakavat valtaa ja vastuuta päätöksenteossa.

Mallin neljäs taso edellyttää lasten aktiivista mukaan ottamista päätöksentekoprosessiin, mutta ei kuitenkaan anna valtaa päätöksiin vaikuttamiseen. Viidennellä tasolla edellytetään, että aikuiset jakavat valtaa ja vastuuta lasten kanssa, lasten toiveita ja kehitystasoa

huomioiden, niin että lasten osallistuminen päätöksiin ei toteudu vain näennäisesti olemalla läsnä. (Shier 2001, 115.)

Avautuminen, mahdollistaminen sekä velvoittaminen vallan ja vastuun jakamisessa lapsille toteutuvat samalla kaavalla kuin alemmilla tasoilla. (Shier 2001, 115.)

3.2 Lasten osallisuus suunnittelussa

Nykyään arvostetaan asukkaiden osallisuutta ja mielipiteiden huomioon ottamista ympäristö- ja rakennussuunnittelussa. Myös lasten kasvu- ja toimintaympäristön rakentamisessa on tärkeänä periaatteena, että lapset saavat kokea voivansa omilla ideoillaan ja toiminnoillaan vaikuttaa ympäristöönsä (Hujala 2002, 67). Lapsilla on taito suunnitella hienoja ympäristöjä, jos suomme heille siihen mahdollisuuden. Kun lapsi saa olla aidosti osallisena suunnittelussa, säilyy hänen mielenkiintonsa ja aktiivinen asenteensa kaikkea opittavaa kohtaan. (Karlsson 2003, 22, 24, 34.)

Ammattilaisilla on halu löytää uusia tapoja lasten kanssa yhdessä toimimiseen, aikuinen ajattelee kuitenkin eri tavalla kuin lapsi ja vaarana on, että aikuinen tulkitsee lasten puhetta subjektiivisesti. Aikuisen asema, sukupuoli ja ammatti voivat vaikuttaa paljon siihen minkälaisia merkityksiä ja edellytyksiä aikuinen ympäristölle luo: esimerkiksi ammattikasvattaja voi nähdä ympäristön opettavaisena, maisema-arkkitehti esteettisinä muotoina ja liikemies menoina ja kustannuksina. (Hendricks 2001, 65.)

Monissa hankkeissa on tullut vastaan se, että lasta osallistavia toimintamenetelmiä on vähän ja aikuisen on uskaltauduttava mukaan prosesseihin, joiden kulku ja lopputulos eivät ole aina etukäteen tiedossa. Ammattilaislähtöisellä toimintakulttuurilla onkin Suomessa vuosituhantiset perinteet. Esimerkiksi Horellin ja Prezzan (2004) tutkimus osoittaa, että hyvät aikomukset lapsilähtöisestä kaupunkisuunnittelusta jäävät usein vain retoriikaksi, kuilu on suuri erityisesti lasten toiveiden huomioonottamisesta tehtyjen lupausten ja näiden lupausten täyttämisen välillä. (Karlsson 2003, 34; Horelli & Prezza 2004, 8, 10; Verkka 2014, viitattu 22.9.2014.)

4 LAPSET TIEDON TUOTTAJINA

Miten saamme lapsilta tietoa? Aikuisen tulee huomioida ja löytää tiedon saamiseksi lapselle luontainen tapa toimia ja tuottaa tietoa, joihin kuuluvat keskeisesti leikki, ilo, vastavuoroisuus ja itse toiminta. Lapsen tuottama tieto synnyttää jotakin uutta hänelle itselle sekä myös hänen yhteisölleen. Ne voivat olla uusia käsitteitä, keksintöjä, rakennelmia, kuvia, satuja, leikkejä ja kulttuuria. Toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa keskeisenä tulisi olla mukana lasten oma kokemus ja tieto. Se vaatii ammattilaisilta aitoa perehtymistä lapsen ajatteluun ja lapselle merkityksellisiin asioihin. Tässä vastuu on ammattilaisilla ja vanhemmilla. (Karlsson 2003, 28–29, 33.)

Lapsilähtöisyyttä pidetään yhtenä kasvatustoiminnan lähtökohtana, jossa on tärkeää lapsen kuunteleminen, lasten näkemysten ja ajatusten arvostaminen, lasten aktiivisen roolin mahdollistaminen sekä lapsen yksilöllinen huomioiminen. Tällöin tavoitteet, sisältö ja menetelmät kasvatukselliselle toiminnalle ovat lapsesta lähteviä. (Hujala ym. 2007, 55; Kalliala 2008, 22; Hiissa 2010, 13.)

Lasten kanssa toimiessa ovat lapsihavainnointi ja vuorovaikutus lasten kanssa keskeisessä asemassa. Yhteiset keskustelut lapsiryhmässä, lasten ja aikuisten kesken ja erityisesti tutustumisvaiheessa ovat tärkeitä, jotta vuorovaikutus voi saada aikaan ryhmän välille yhteenkuuluvuutta. Se auttaa toimintaan sitoutumisessa sekä toimintaan mukaan pääsemisessä. (Karila 2006, 111–112.) Keskustelussa tärkeänä osana on myös lapsihavainnointi. Tätä projektia toteuttaessamme pyrimme siihen, että lasten kanssa toimiessa toinen meistä toimii toiminnan ohjaajana ja toinen havainnoi lapsia sekä kirjaa ylös keskusteluissa esiin tulleita asioita. Lasten kanssa työskennellessä havainnointi on vaativaa ja yksi keskeisimmistä toiminnoista (Helsingin kaupunki 2004, 19). Havainnointi mahdollistaa lapsilähtöisen toiminnan suunnittelun, jonka avulla jokainen lapsi tulee näkyväksi ja lapset voivat tuoda esiin tietoja ja taitoja, jotka eivät muuten tulisi ilmi (Heikka, Hujala, Turja & Fonsén 2012, 62).

Lasten osallisuus, lapsilähtöisyys ja vuorovaikutus toteutuvat parhaiten pienryhmätoiminnassa (Nivalainen & Mikkola 2009, 33). Näin voimme mahdollistaa jokaisen lapsen

yksilöllisen huomioimisen, kuulluksi tulemisen ja pystymme varmistamaan, että jokaisella lapsella on mahdollisuus tuoda esille omia ajatuksiaan ja näkemyksiään. Pitämällä toimintahetket kiireettöminä, mutta silti mielenkiintoisina, mahdollistamme parhaiten lasten osallisuuden. Näin jokainen lapsi saa rauhassa tutustua meihin, projektimme kulkuun ja jakamaamme materiaaliin.

Seuraavaksi esittelemme erilaisia lapsilähtöisiä menetelmiä, joihin olemme perehtyneet asiakirjallisuuden pohjalta. Suurin osa näistä esittelemistämme menetelmistä on käytetty Helsingin kaupungin vuonna 2004 toteuttamassa päiväkodin piha-alueen kehittämisprojektissa, joka toteutettiin lapsilähtöisesti (Helsingin kaupunki 2004). Tässä Lapsuus pihalla -projektissa on näitä menetelmiä käyttäen saavutettu sellaisia lasten ajatuksia ja osallisuuden muotoja, joihin itsekin omassa projektissamme pyrimme. Näillä menetelmillä tietoperustaan pohjaten selvitimme mahdollistaako päiväkodin piha toimintaympäristönä lapselle ominaisen toiminnan.

Gåtur-menetelmä

Gåtur-menetelmän eli ohjatun kävelyretken perusajatuksena on ympäristön tarkastelu ja arviointi ryhmässä. Menetelmää voidaan käyttää eri ikäryhmien kanssa ja se mahdollistaa yhteistyön asiakkaiden ja suunnittelijoiden välillä. Kävelyretkeä varten suunnitellaan etukäteen reitti ja reitin varrelle kiinnostavia pysähdyspaikkoja. Pysähdyspaikkojen valintaan vaikuttaa se, että niistä saadaan tietoa merkityksellisistä asioista. Jokainen ohjattu kävelyretki räätälöidään kutakin ympäristöä ja tavoitteita varten ja kävelyn jälkeen pidetään vielä keskustelutilaisuus sisätiloissa. (Halttunen-Sommerdahl 2014, 19; 4V-hanke 2014.) Lapsuus pihalla -projektissa käytettiin Gåtur-menetelmää, jossa kävelyretkiä tehtiin muun muassa päiväkodin piha-alueen ympäri, päiväkodin lähiympäristöön sekä jokaisen lapsen kotipihalle. (Helsingin kaupunki 2004, 21.)

Merkityskartta

Lapsuus pihalla -projektissa on esitelty tarra- ja mielikuvakarttamenetelmät. Nämä menetelmät on kehitetty nimenomaan lasten ja nuorten osallisuus- ja ympäristönsuunnitteluhankkeisiin. Tarra- ja mielikuvakarttamenetelmillä voidaan kartoittaa ympäristöön ja paikkoihin liittyviä tunnekokemuksia. Menetelmiä varten tarvitaan alueen kartta, johon on merkittynä muun muassa rakennukset. Osallistujat merkitsevät kartalle eri tunteita ja merkityksiä symboloivat tarrat. Erityisen tärkeää on varmistaa se, että lapset ymmärtävät

karttapiirustuksen ja tunnistavat siinä näkyvät rakennukset ja muut merkit. Tarpeen voi olla esimerkiksi kävely rakennusten ympäri karttaa apuna käyttäen. (Helsingin kaupunki 2004, 19.)

Sadutus

Sadutus on menetelmä, jossa lapselle annetaan mahdollisuus kertoa aikuiselle ajatuksiaan, tässä projektissa pihasta; pihan leikkipaikoista, pelottavista, jännittävistä, turvallisista, lempipaikoista jne. Aikuisen tulee olla tilanteessa aidosti läsnä ja kuunnella kiinnostuneesti, mitä lapsi hänelle kertoo ja kirjata se tarkasti ylös. Tällöin aikuinen ja lapsi kohtaavat toisensa tasavertaisina ja osallistuvat vastavuoroisesti yhteiseen toimintaan. Lapset pääsevät vaikuttamaan ja osallistumaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen jakamalla ajatuksiaan, kokemuksiaan ja kokonaisia maailmojaan aikuiselle. Kun lapset tuottavat tietoa, se voi synnyttää muun muassa uusia keksintöjä, käsitteitä, tarinoita, kuvia ja rakennelmia. Lapsilla on ideoita ja tietoa, joita aikuisella ei ole. Karlssonin (2003) mukaan sadutus ei ole vain tiedon tuottamista, vaan ajatusten aktiivista vastaanottamista ja niiden eteenpäin viemistä. (Karlsson 2003, 10, 13, 28.)

Seuraavassa luvussa kerromme tarkemmin miten toteutimme edellä esiteltyjä menetelmiä pienryhmän kanssa.

5 PIHAPROJEKTIN TOTEUTUS SAVOTTA-AUKION PÄIVÄKODISSA

5.1 Tietoperustan ja suunnitelman laatiminen

Kuviossa 2. on esitettynä opinnäytetyöprojektimme aikataulu ja eteneminen, työvaiheiden tarkempi sisältö on esitettynä liitteessä 1. Aloitimme projektin syyskuussa 2014 ottamalla yhteyttä Savotta-aukion päiväkotiin ja ehdottamalla yhteistyötä. Syyslukukauden aikana kokosimme opinnäytetyön tietoperustaa sekä projektityösuunnitelmaa. Joulukuussa 2014 kävimme tapaamassa päiväkodinjohtajaa ja teimme aiesopimuksen opinnäytetyöprojektistamme. Samalla keskustelimme projektimme sisällöstä, eri osapuolten vastuista sekä projektin toteuttamisaikataulusta.

2014	2015						
Syys-Joulukuu	Tammikuu	Helmikuu	Maaliskuu	Huhtikuu	Toukokuu	Kesä-Elokuu	Syys-Joulukuu
Projektisuunnitelman kirjoittaminen				Toiminnallinen osuus			Raportin kirjoittaminen

KUVIO 2. Opinnäytetyön aikataulu ja eteneminen.

Tietoperustan ja suunnitelman työstämistä jatkoimme kevätlukukaudella 2015. Opinnäytetyömme tuotokseksi sovittiin pihasuunnistuksen suunnittelu ja toteuttaminen päiväkodin kevätjuhlatapahtumaan. Valitsimme myös pienryhmätoimintaa varten Kotiryhmän. Valmis opinnäytetyösuunnitelmamme hyväksyttiin maaliskuussa 2015 ja teimme päiväkodin kanssa Oulun Ammattikorkeakoulun sekä Oulun kaupungin yhteistyösopimukset. Osallistuimme pihatapahtuman suunnittelupalavereihin päiväkodilla kolmesti helmi-toukokuussa. Kotiryhmän työntekijöiden kanssa sovimme pienryhmän kokoonpanosta sekä toimitimme kotiryhmään pienryhmän lasten vanhemmille toimitettavat infokirjeet projektistamme sekä lupalaput lasten osallistumisesta projektiin. Päiväkodille jaettiin yhteistyötä ja työnjakoa jäsentävä aikataulu (Liite 2) sekä ohjeet karttatehtävään sekä suunnistusrastien suunnitteluun ja toteutukseen.

Aloitimme opinnäytetyömme raportin kirjoittamisen syksyllä 2015. Raportti valmistui joulukuussa 2015 ja se julkaistiin Theseuksessa. Valmis loppuraportti toimitetaan myös päiväkodille luettavaksi.

5.2 Toiminnallinen osuus

Opinnäytetyömme toiminnallinen osuus toteutettiin Savotta-aukion päiväkodissa huhti-toukokuussa 2015 (katso kuvio 2.). Toiminnallinen osuus koostui kuudesta toimintakäynnistä päiväkodilla, joiden aikana ohjasimme toimintaa pääsääntöisesti etukäteen sovitulle pienryhmälle, sekä järjestimme yhteisen aamupäiväulkoilun aikana karttatehtävän, johon saivat osallistua kaikki päiväkodin lapset lapsiryhmien työntekijöiden johdolla. Meidät ja projektimme otettiin hyvin vastaan päiväkodissa, työntekijät lähtivät aktiivisesti mukaan projektiimme. Myös lapset innostuivat päiväkodin piha-alueen suunnittelu- ja kehittämistyöstä sekä meidän antamistamme tehtävistä.

Toiminnallisen osuuden aloitimme Kotiryhmästä kootun pienryhmän kanssa. Pienryhmässä oli seitsemän 4-5-vuotiasta lasta. Pienryhmän lasten vanhemmilta kysyttiin etukäteen lupaa lasten osallistumisesta projektiin sekä lasten töiden dokumentointiin ja julkaisemiseen opinnäytetyöraportissamme. Lasten päivähoidon henkilöstön kelpoisuusvaatimusten (Laki lasten päivähoidosta 36/1973 1:4a §, Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005 7 §) mukaisesti ohjaustilanteissamme oli lähettyvillä aina päiväkodin henkilökuntaan kuuluva lastentarhanopettaja tai lastenhoitaja.

5.2.1 Tutustumiskäynti

Ensimmäisellä toimintakäynnillä esittelimme pienryhmälle itsemme ja projektimme; kerroimme, miksi olimme tulleet päiväkotiin ja mitä aioimme tehdä. Lapset saivat kysyä kysymyksiä meihin ja projektiin liittyen. Esittelyiden jälkeen kyselimme lapsiryhmältä mitä he ajattelevat päiväkotinsa pihasta; millaisia paikkoja siellä on, mitä siellä voi leikkiä ja mitä sieltä puuttuu? Asiat, joita lapset tässä keskustelussa toivat esille, suuntasivat myöhempien menetelmien valintaa ja sisältöä. Lapset kuvailivat piha-aluetta muun muassa seuraavasti: ”Siellä on keinut, leikkimökki, hiekkalaatikko, paljon juoksutilaa ja pyöriä saa käyttää kesällä ja syksyllä.” Ensimmäisen käyntikerran lopussa kerimme lasten antamia palautteita ja ajatuksia tästä käyntikerrastakerrasta muistiin ”taikalankakerään”.

Kerään kerittiin mm. seuraavaa: Lapset tykkäsivät, että olimme siellä heidän päiväkodillaan, heistä oli kivaa osallistua tällaiseen projektiin ja he halusivat tehdä meidän kanssa jotain kivaa.

5.2.2 Gåtur-kävely

Toisella käyntikerralla toteutimme Gåtur-pihakävelyn päiväkodin pihalla. Esittelimme lapsille kartan päiväkodin rakennuksista, pihasta ja lähiympäristöstä sekä valmiiksi merkityn reitin ja pysähdyspaikat (Liite 3). Olimme edellisellä kerralla kuvailleet kävelyllä käytettävää karttaa ”seikkailukartaksi”, josta innostuneena kaksi pienryhmän lasta olivat varustautuneet pihakävelyä varten kasvojen eteen vedetyillä pääkallohuiveilla. Lapset ymmärsivät kartan idean nopeasti ja tunnistivat siinä näkyvät kohteet. Yllätyimme lasten tarkkaavaisuudesta, sillä he pystyivät osoittamaan myös karttaan jääneitä virheitä, kuten pienten pihalta puuttuvan portin. Kukin lapsi sai vuorollaan pitää karttaa ja johdattaa meidät seuraavaan numeroituun pysähdyspisteeseen pihalla. Se näytti olevan tärkeä ja mieluinen tehtävä lapsille. Lasten toimiessa kartanlukijoina tuli kartta heille myös konkreettisena työvälineenä tutuksi.

Kävelykierroksellamme pysähdyimme karttaan merkityissä pysähdyspisteissä, tutustuimme niihin ja niiden ympäristöön. Pyrimme herättelemään lasten ajatuksia pihasta kyselemällä muun muassa millainen kyseinen pysähdyspaikka on, mitä siinä voi tehdä tai leikkiä, mitä paikasta puuttuu jne. Lapset saivat kertoa vapaasti ajatuksiaan ja kokemuksiaan pihasta ja pysähdyspaikoista. Ei ollut aina helppoa saada lapsilta mielipiteitä esiin, siksi tarvittiin välillä johdatteleviakin kysymyksiä, jotta lapset oivaltaisivat ajatella pihaa monelta kantilta. Yritimme huomioida myös hiljaisemmat ja ujommatkin lapset kannustamalla ja antamalla heillekin mahdollisuuden tuoda esiin omia ajatuksiaan paikoista.

Kävely oli hyvä menetelmä lapsille ominaisen toiminnan havainnoimiseen, sillä jokaisella pysähdyspaikalla lapset eivät ainoastaan kertoneet mitä normaalisti siellä touhuavat, vaan myös näyttivät meille esimerkiksi miten liukumäessä lasketaan ja miten köysissä voi roikkua pää alaspäin. Kysymyksillä ja havainnoinnilla pyrimme saamaan käsityksen siitä mitä lapset päiväkotinsa pihasta ajattelevat, miten he sen näkevät ja minkälaisia asi-

oita pitävät pihalla merkityksellisinä. Lapsen kokemusmaailmasta ja asioiden merkityksistä kertoo hyvin erään lapsen kommentti ”kota on menetetty”, jolla lapsi kuvasi talvea varten riisuttua pressukotaa ja pystyyn jätettyjä tukiseipäitä.

Lasten kertomusten ja toiminnan perusteella mielenkiitoisiksi paikoiksi osoittautuivat kiikkulauta ja kiipeilyteline: ”Siinä on semmonen, josta mennään ylös ja siinä on verkkoja ja siitä voi laskea alas.” Lapset kertoivat myös, että aidan takana on puita (metsä), siellä käydään joka perjantai ja he haluaisivat päästä sinne useammin. Lasten mielestä erityisen kaunista pihalla ovat keinut sekä puut, mutta vasta kesällä, koska silloin ”oksissa on koristeita (lehtiä)”. Lapset kertoivat vielä, että haluaisivat pihalle uuden liukumäen, majan, leluja ja terassin.

Pihakierroksen jälkeen keskustelimme vielä lasten kanssa pihasta. Tarvitsimme tulevaa karttatehtävää sekä pihasuunnistusta varten pihasta tuotettuja merkityksiä ja teemoja. Keskustelussa käsittelimme sitä, millainen tunnelma pihapaikoissa lapsille syntyi. Oliko se turvallinen, jännittävä, pelottava, kaunis, rauhoittava tai peuhaamispaikka. Käytimme teemojen muotoiluun lasten ajatuksia myös ensimmäiseltä käyntikerralta. Teemoja valitessa oli otettava huomioon se, että ne palvelevat lapselle ominaisia toimintatapoja: leikki, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen ilmaisu ja kokeminen. Jotta saimme nämä tarvittavat aiheet koottua, jouduimme jonkun verran muotoilemaan lasten ajatuksia ytimekkäiksi teemoiksi. Lopulta toiveita oli niin paljon, että valitsimme äänestämällä kahdeksan parasta. Nämä olivat: Paras leikkipaikka, Paras liikuntapaikka, Mielenkiintoinen tutkimuspaikka, Kaunis paikka, Piilopaikka, Lasten oma paikka, Jännittävä seikkailupaikka sekä Turvapaikka.

Myös tämän toisen käyntikerran jälkeen kerimme lasten ajatukset ja palautteet taikalankakerälle, joka oli edellisen kerran ajatuksista ”muhevoitunut” (virkattu paksummaksi). Langan ja ajatusten keriminen näytti olevan lapsista mukavaa!

5.2.3 Merkityskarttatehtävä ulkona

Kolmannella toimintakerralla ohjasimme merkityskarttatehtävän päiväkodin pihalla. Tehtävä toteutettiin aamupäiväulkoilun aikana ja siihen osallistuivat kaikki isojen pihalla

ulkoilleet lapset sekä isoimmat lapset pienten ryhmistä. Pihalla oli päiväkodin työntekijöitä valvomassa ulkoilua. Lapset ryhtyivät innokkaasti karttatehtävän tekoon: esikoululaiset ja lukutaitoiset lapset selvisivät tehtävästä melko itsenäisesti, pienemmät lapset tarvitsivat aikuisen ohjeistusta kohta kerrallaan. Lapset tekivät tehtävän yksin tai erikokoisissa ryhmissä. Tiedotimme tehtävästä etukäteen ryhmien työntekijöille ja he olivat ohjeistaneet lapsia tehtävää varten.

Jokainen osallistujaryhmä sai päiväkodin ulkoympäristön kartan, johon oli valmiiksi merkitty rakennukset sekä kiinteät leikkikalusteet sekä numeroitu lista teemoista, jotka oli mietitty yhdessä pienryhmän kanssa. Lasten tehtävänä oli merkitä karttaan paikka, jonka he kokivat olevan teemaan sopiva. Esimerkiksi lapset etsivät pihalta paikan, joka on heidän mielestään paras leikkipaikka, ja merkitsivät karttaan sen kohdalle numeron 1. Lapset merkitsivät karttaan myös, jos pihalta ei löytynyt paikkaa kysytylle teemalle. Valmiit kartat palautettiin meille. Eskarilaisten karttoihin merkittiin sana ”eskari”, joten tuloksia laskiessa pystyimme ottamaan huomioon pienempien lasten ja eskari-ikäisten erilaiset näkemykset. Tästä karttatehtävästä saimme päiväkodin työntekijöiltä hyvää palautetta.

Kokosimme kartoista vastaukset yhdelle merkityskartalle, josta näimme mahdolliset ”tarjoumasumat” eli ne paikat joille useampi lapsi oli antanut saman merkityksen (Helsingin kaupunki 2004, 21). Merkityskarttatehtävän tulokset on esitettynä kartalla liitteessä 4.

Merkityskarttatehtävän tulokset eli suosituimmat paikat kullekin teemalle olivat:

1. Paras leikkipaikka: Liukumäki ja kiipeilyteline
2. Paras liikuntapaikka: Liukumäki ja kiipeilyteline (pienemmät lapset) ja sählykenttä (eskarit)
3. Mielenkiintoinen tutkimuspaikka: Metsä
4. Kaunis paikka: Metsä (pienemmät lapset) ja viheralue, erityisesti leikkimökkiä vastapäätä oleva (eskarit)
5. Piilopaikka: Leikkimökki ja sen takunen
6. Lasten oma paikka: Keinut ja erityisesti hämähäkkikeinu
7. Jännittävä seikkailupaikka: Metsä
8. Turvapaikka: Päiväkotirakennus ja pienemmillä lapsilla myös oma porras

Osa paikoista oli valittu hyvin yksimielisesti ja osassa taas oli enemmän hajontaa. Eskareiden ja nuorempien lasten vastaukset erosivat ainoastaan parhaan liikuntapaikan sekä kauniin paikan osalta. Eskareiden mielestä paras liikuntapaikka oli pelikenttä, kun taas

pienempien lasten mielestä kiipeilyteline (2 ja 2e liitteessä 4). Pihan kauneimmaksi paikaksi eskarit ilmoittivat pihan viheralueet ja pienemmät lapset metsän (4 ja 4e liitteessä 4). Vain muutamassa kartassa oli jätetty joku teema merkitsemättä tai vedetty viiva pyydetyn teeman yli sen merkiksi, ettei vastaajan mielestä pihalta löytynyt sopivaa paikkaa kyseiselle teemalle. Jututimme muutamia tehtävään osallistuneita lapsia heidän vastauksistaan. Lasten omaksi paikaksi moni oli merkinnyt keinut ja eräs lapsi kertoi tähän perusteluksi sen, että ”aikuiset eivät koskaan keinu”. Turvapaikaksi merkityt paikat erosivat toisistaan eniten, se oli merkitty muun muassa pienten pihalle, leikkivälinevarastoon, päiväkotiin sekä henkilökunnan parkkipaikalle. Muutama lapsi oli merkinnyt parkkipaikan turvapaikaksi sen vuoksi, että se toimii palohälytyksen sattuessa päiväkodin kokoontumispaikkana.

Valmiin merkityskartan paikat ja teemat jaettiin eri lapsiryhmien kesken, jotka toteuttivat kukin yhden rastin pihasuunnistukseen annetun teeman mukaisesti. Korostimme ryhmien työntekijöille jaetussa pihasuunnistusrastien työstämisohjeissa lasten osallisuutta ja osallistamista prosessin eri vaiheissa, sillä kukin merkityskarttatehtävän teema ja paikka tuovat esiin lasten näkemyksiä pihasta. Annoimme ohjeeksi keskustella lasten kanssa tulevan rastin paikasta sekä työstää yhdessä ajatusta siitä, miksi kyseinen paikka on lasten mielestä esimerkiksi paras leikkipaikka. Kehotimme työntekijöitä kuuntelemaan mitä lapset halusivat paikasta ja teemasta kertoa sekä havainnoimaan miten teema näkyy lasten toiminnassa pihalla. Näiden pohjalta pyysimme luomaan paikkaan teeman mukaisen suunnistusrastin.

5.2.4 Työpajakäynnit

Kotiryhmän suunnistusrastia työstimme kahdella työpajakerralla. Rastin sisällöksi olimme valinneet pihasuunnitelman tekemisen lasten unelmien päiväkotipihasta sekä kaksi pienoismallia lasten pihalle toivomista leikkivälineistä.

Ensimmäisellä työpajakerralla Anu alkoi työstämään unelmien pihasuunnitelmaa kahden lapsen kanssa. Pihasuunnitelman pohjana käytimme isolle kartongille piirrettyä päiväkodin pihakarttaa, johon oli merkitty vain päiväkotirakennus sekä aidat. Kotiryhmän työntekijät olivat haastatelleet kaikkia ryhmän lapsia etukäteen ja kyselleet mitä lapset toivoivat unelmien päiväkotipihalleen. Lapset olivat toivoneet muun muassa ”sateenkaarta,

jonka alle voi mennä”, jääkiekkokenttää, viidakkoa, uima-allasta ja vesisuihkuja. Näitä toivomuksia käytimme pihasuunnitelman pohjana niin, että lapset saivat piirtää sekä leikata lelukuvastosta kuvia karttaan. Lapset aloittivat kartan tekemisen piirtämällä metsän paikalle viidakon. Erityisesti lelukuvaston leikkeleminen oli lapsista mielenkiintoista ja sieltä etsittiinkin ahkerasti muun muassa ”spiderman-asuja ja väkivalta-legoja”. Ohjasimme kuitenkin lasten toimintaa tavoitteiden suuntaan ja keskityimme etsimään kuvia asioista, joita koko ryhmän lapset olivat pihalle toivoneet. Myöhemmin myös muut pienryhmän lapset osallistuivat kartan työstämiseen.

Toisella työpajakerralla Anu aloitti saduttamalla lapsia pihasuunnitelmaan piirretystä viidakosta (kuvio 3.). Saduttaessa lasten mielikuvitus lähti lentoon ja tarina polveili viidakosta jääkiekkokaukalon kautta toiseen ulottuvuuteen. Myös sadussa tulee esiin lasten toivomuksia siitä mitä he haluaisivat pihalla olevan.

KUVIO 3. Yksityiskohta unelmien pihasuunnitelmasta: viidakko ja jääkiekkokaukalo.

Viidakko

Viidakossa on Ville, joka kiipeilee puissa. Ja Olli on pantteri, joka on hyökkäämässä Ville kimppuun. Ville kiipeää puun latvaan ja tippuu sieltä alas.

Halusimme pihalle viidakon, koska se on jännittävä! Leikkisimme eläintenmetsästystä, jos meillä olisi aseita, puukkoja ja tulta. Ja sädetikkuja. Joonas valitsi pihalle puukot. Viidakossa on puita ja oravia. Puut on palmuja, niissä on oksia. Ei ole muita puita. Haluan puut pois, etten törmäis niihin kun nukun. Haluaisin olla mieluiten viidakossa kuin päiväkodissa.

> Suomi saa maalin. Mokke ottaa maalin ja paiskaa sen viidakkoon, koska se on rikki. Pantteri syö sen ja siitä tulee läski. Maalissa oli jäätä ja sitä menee pantterin vatsaan. Haluisin viidakkoon pyörremyrskyn ja mustan aukon, että voisin mennä toiseen ulottuvuuteen ja tulevaisuuteen. Ja sitten haluisin mettään dinosauruksen.
>
> Lapsi 5v. ja Lapsi 5v. (Sadussa esiintyvät lasten nimet muutettu)
> 12.5.2015 Savotta-aukion päiväkoti, kirjannut A.H.

Sadutuksen jälkeen jatkoimme pihasuunnitelman työstämistä ja nyt toimintaan osallistui muitakin Kotiryhmän lapsia muiden kädentaitopuuhiensa lomassa. Yksi alun perin pienryhmään kuulunut lapsi oli vain muutamalla käyntikerrallamme paikalla tai ei vain muuten halunnut osallistua ohjaamaamme toimintaan. Hän osallistui kuitenkin loppuvaiheessa pihasuunnitelman työstämiseen leikkaamalla ja liimaamalla karttaan lelukuvasto askartelu- ja kädentaitotarvikkeiden kuvia sekä kertomalla niistä: ”Nuo on semmosia liimajuttuja, askarteluvälineitä. Oon myös villaa laittanu ja tommosta tiedejuttua. Voi vaikka jottain sellasta liimailla ja maalailla.” (Lapsi 5v., 12.5.2015 Savotta-aukion päiväkoti, kirjannut A.H.) Pihasuunnitelma saatiin valmiiksi pihasuunnistusta varten (Kuvio 4.).

KUVIO 4. Lasten toteuttama ”Unelmien päiväkotipiha” -pihasuunnitelma esillä pihasuunnistuksessa.

Irja aloitti pienoismallien rakentamisen kahden lapsiparin kanssa ensimmäisellä työpajakerralla. Aiemmilla käyntikerroilla lapset olivat kertoneet toivovansa päiväkodin pihalle ponitallia sekä puumajaa. Näitä lähdettiin nyt innokkaasti rakentamaan. Käytössämme oli päiväkodin askartelumateriaaleja sekä meidän paikalle tuomia luonnonmateriaaleja. Lapset ryhtyivät välittömästi materiaalien valitsemiseen ja rakentamiseen. Ideat ponitallista ja puumajasta ryöpsähtelivät ja rönsyilivät majasta kissaan ja ”renkaisiin, joiden läpi ryömitään” sekä pahviset ”juomakupit” olivat välillä kukkia ja sitten taas juomakuppeja. Ponitalli (kuvio 5.) rakennettiin pahvilaatikosta ja tallin pihalle wc-paperihylsyistä ponien juoma-astioita. Puumaja (kuvio 6.) rakennettiin talouspaperihylsyn varaan. Siinä käytettiin myös risuja sekä piipunrasseja.

Toisella työpajakerralla lapset jatkoivat pienoismallien työstämistä Irjan kanssa. Lapset maalasivat rakennelmiaan ja tekivät pieniä muutoksia niihin sekä muun muassa hakivat lelulaatikosta pikkuponeja ponitallin pihalle leikkimään. Lapset saivat pienoismallinsa

valmiiksi. Niistä tuli oikein hienoja ja lapset olivat tyytyväisiä aikaansaannoksiinsa. Heillä oli jo mietittyinä paikatkin niille päiväkodin pihassa sitten, kun ne ovat oikean kokoisia. Majan paikka olisi kiipeilytelineen vieressä, ja ponitallin paikka olisi kotapaikan lähellä nurmikolla.

Irja sadutti vielä kumpaakin työparia erikseen heidän rakennelmastaan, toisten lasten tehdessä pihasuunnitelmaa Anun kanssa. Saduttaminen pareittain sujui hyvin, lapset kertoivat tarinaa vuorotellen ja tasapuolisesti. Sadutuksen jälkeen he halusivat kuulla kertomansa tarinat useita kertoja – oma tarina kuulosti niin hauskalta!

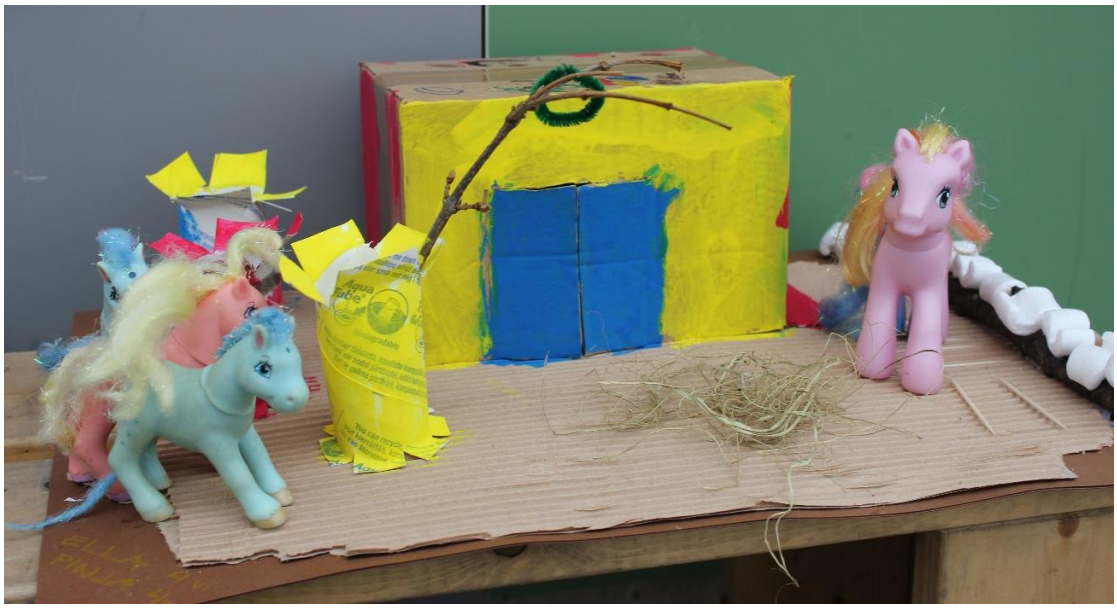

KUVIO 5. Lasten rakentama ponitallin pienoismalli esillä pihasuunnistuksessa.

Ponitalli

Olipa kerran Katri ja Anna. Ne laski liukumäkeä.

Minä haluaisin olla poimimassa mansikoita ponitallin lähellä. Haluaisin, että siellä olisi perhosia. Ja minä haluaisin, että siellä ponitallin katolla olisi lintuja, sellaisia pahvista tehtyjä.

Katri ponin nimi on helmikaramelli. Helmikaramelli tulee pihalle Katri ja kahden muun hevosen kanssa. Ne menevät tallin sisälle. Se on tyhjä. Ne alkavat siellä leikkiin piilosta ja hippaa. Sitten ne syövät karkkia ja jäätelöä.

Tallissa menee murkkuja. Siellä on myös leppäkerttuja ja perhosia.
Sitten Ella ja Pinja menevät hämähäkkikeinuun ja ottavat kovan vauhdin.

Lapsi 5v. ja lapsi 4v. (Sadussa esiintyvät lasten nimet on muutettu)
12.5.2015 Savotta-aukion päiväkoti, kirjannut I.K.

KUVIO 6. Lasten rakentama puumajan pienoismalli esillä pihasuunnistuksessa.

> Tyttöjen maja
>
> Se on pelkkä tyttöjen maja ja punainen, jonne ei saa tulla poikia. Sitten majaan ei saa tulla apinoita. Ne voi sotkee sen banaaneilla ihan liukkaaksi.
>
> Sen vieressä on kiipeilyteline. Siitä hypätään, otetaan tangosta kiinni ja heilautetaan itsensä majasta kiipeilytelineelle seisoon. Sitten, kun katsotaan ylös, niin perhoset lentelee.
>
> Siellä voi nukkua, leikkiä ja hassutella ja sinne ei saa tulla poikia. Siellä ollaan sellaista piilosta, kun siellä voi kiipeillä ylös. Se on kivaa. Sinne vois ripustaa tähtiä ja perhosia sinne kattoon ja liimata niitä. Loppu.
>
> Lapsi 5v. ja lapsi 5v.
> 12.5.2015 Savotta-aukion päiväkoti, kirjannut A.H.)

5.3 Päiväkodin kevätjuhlatapahtuma ja pihasuunnistus

Projektimme tuotos eli pihasuunnistus toteutettiin päiväkodin kevätjuhlatapahtumassa 19.5.2015. Pihasuunnistus oli samalla opinnäytetyömme esitys. Koska pihasuunnistus toteutettiin päiväkodin yhteisessä kevätjuhlatapahtumassa, osallistimme pihasuunnistuksen suunnitteluun ja toteutukseen päiväkodin kaikki lapsiryhmät. Päiväkodin muissa lapsi-

ryhmissä toimintaa ohjasivat ryhmien työntekijät meidän suunnitelmiemme ja pienryhmätoiminnan kautta ideoitujen teemojen pohjalta. Näin pihasuunnistuksesta saatiin koko päiväkodin yhdessä työstämä projekti, vaikka meidän ohjauksemme rajoittuikin vain yhteen lapsiryhmään.

Kevätjuhlatapahtumassa oli pihasuunnistuksen lisäksi muun muassa päiväkodin henkilökunnan musiikkiesityksiä, arpojen ja jäätelön myyntiä sekä eskareiden todistustenjako. Pihasuunnistus oli auki koko tapahtuman ajan, joten kävijät saivat kiertää rasteja omassa tahdissaan. Me päivystimme näkyvällä paikalla markkinapöydän kummassakin päässä jakamassa kävijöille pihasuunnistuksen karttoja sekä pyytämässä palautetta jo kierretystä pihasuunnistuksesta. Kartanjakopisteiltä näki hyvin lähes koko pihan ja samalla pystyimme seuraamaan mitä suunnistusrasteilla tapahtui. Tapahtumassa oli paljon väkeä, mutta rasteille ei juurikaan muodostunut ruuhkaa.

Pihasuunnistuksen yhteydessä pyysimme lapsilta ja vanhemmilta palautetta pihasuunnistuksesta. Palautteenantoa varten tarjolla oli kyniä ja palautelappuja sekä palautelaatikko. Lisäksi pyysimme kävijöitä ”peukuttamaan” heidän mielestään parasta suunnistusrastia kirjoittamalla rastin tunnus palautelapussa olevaan peukalon kuvaan. Kerroimme, että palautteenannon ja peukutuksen tarkoituksena ei ollut kilpailla rastien paremmuudesta, vaan saada kävijöiltä kokemuksia ja näkemyksiä siitä, mikä rasteista haluttaisiin toteutettavan päiväkodin pihalla uudestaan ja mahdollisesti pysyvästikin. Yksi opinnäytetyömme tavoitteista olikin saada aikaan pihan konkreettista kehittämistä. Kävijöiden palautetta olemme käyttäneet myös osana tämän opinnäytetyön arviointia, palautetta on käsitelty luvussa 5.4.

5.3.1 **Pihasuunnistusrastit**

Liite 5. esittää pihasuunnistuksen karttaa, jonka jaoimme kevätjuhlakävijöille. Kartassa näkyy suunnistusrastien sijoittuminen päiväkodin pihalle. Rastit sijaitsevat siis merkityskarttatehtävän tulosten osoittamissa paikoissa. Karttatehtävässä oli yksi teema enemmän kuin pihalle tulevia rasteja, joten jätimme tässä vaiheessa pois pihan ”Turvapaikan”. Suurin osa lapsista oli merkinnyt turvapaikan päiväkodin sisälle, joten myös tästä syystä ky-

seistä rastia ei toteutettu pihasuunnistuksessa. Osalla rasteista oli lisäksi meidän kirjoittamiamme, tämän opinnäytetyön tietoperustaan pohjautuvia, infotauluja muun muassa lapselle ominaisista toimintatavoista.

Kotiryhmän unelmien pihasuunnitelma sekä pienoismallit

Kotiryhmän rasti oli koottu pihavaraston seinustalle. Sen seinään olimme kiinnittäneet suuren ”Unelmien päiväkotipiha”-työn ja siihen liittyvät sadut ja työpajoissa tehdyt ponitalli sekä puumaja olivat esillä varaston edessä ja niistä kirjoitetut sadut töiden yläpuolella (kuvio 7.) Tarkempia kuvia lasten tuotoksista sekä sadut ovat luvussa 5.2.

KUVIO 7. Kotiryhmän pihasuunnistusrasti.

Pientenpiha

Alle 3-vuotiaat lapset eivät varsinaisesti kuuluneet opinnäytetyömme kohdeikäryhmään, mutta koska kevätjuhlatapahtuma oli koko päiväkodin yhteinen, myös pienten ryhmät toteuttivat omat suunnistusrastinsa. Näiden rastien sisältö muotoutui ryhmien työntekijöiden havainnoidessa lasten ulkoilua ja lasten lempileikkejä pihalla. Rasteina olivat mopo-ralli (kuvio 8.) sekä hiekkakakkuleipomo (kuvio 9.).

KUVIO 8. Alle 3-v. ryhmien toteuttama moporalli-rasti pihasuunnistuksessa.

KUVIO 9. Alle 3-v. ryhmien toteuttama hiekkakakkuleipomo-rasti pihasuunnistuksessa.

Lasten oma paikka – köysikiipeily keinujen luona

Karttatehtävässä lapset olivat ilmoittaneet keinut lasten omaksi paikaksi. Pihatapahtuma-palaverissa päiväkodin henkilökunnalta tuli kuitenkin toive, että keinumiskäyttöön jäisi ainoastaan hämähäkkikeinut ja pikkukeinut poistettaisiin käytöstä, sillä niiden valvominen paljon väkeä keräävässä tapahtumassa on vaikeaa. Keinujen tilalle pingotettiin kuormaliinat kiipeilyä varten, tämä oli päiväkodin aiemmissa pihatapahtumissa suosituksi todettu puuha (kuvio 10.).

KUVIO 10. Lapsia kiipeilemässä pihasuunnistuksen Lasten oma paikka -rastilla.

Paras leikkipaikka – ”HopLop” kiipeilytelineellä

Kiipeilyteline valikoitui lasten mielestä pihan parhaaksi leikkipaikaksi sekä 3-5-vuotiailla myös parhaaksi liikuntapaikaksi. Tätä rastia toteuttava ryhmä oli päättänyt yhdessä ryhmän työntekijöiden ja lasten kanssa rakentaa rastille ”HopLop” (kuvio 11.), jossa oli mahdollista leikkiä poliisia ja rosvoa. Kiipeilytelineelle rakennettiin tunneleita ja piiloja erilaisista kankaista, telineen vieressä oli trampoliini, tornissa oli kiikareita, joilla pystyi tarkkailemaan pihaa ja liukumäkeen viritettiin lakanaköysi, jonka avulla pystyi ”pakenemaan vankilasta”.

KUVIO 11. Kiipeilytelineelle toteutettu Paras leikkipaikka -rasti pihasuunnistuksessa.

Mielenkiintoinen tutkimuspaikka – luontoon liittyviä tunnustelu- ja yhdistelytehtäviä

Mielenkiintoinen tutkimuspaikka -rasti toteutettiin metsässä, piha-aidan läheisyydessä (kuvio 12.). Rastilla oli tunnustelulaatikoita, joista sai tunnustella ja tunnistaa mitä metsästä löytyvää niissä on, muun muassa varpuja, käpyjä ja hiekkaa. Lisäksi rastilla oli eläinten jälkien yhdistelytehtävä.

KUVIO 12. Pihasuunnistuksen Mielenkiintoinen tutkimuspaikka -rasti metsässä.

Jännittävä seikkailupaikka – ulkoleikkikerhon toiminnan esittelyä ja jutustelua nuotiopaikalla

Jännittävä seikkailupaikka -rasti oli toteutettu metsän nuotiopaikalle (kuvio 13.). Nuotiopaikalla oli ulkoleikkikerhon toiminnasta vastaava lastentarhanopettaja esittelemässä ulkoleikkikerhon toimintaa sekä muun muassa nuotiohetkien ja tulen merkitystä varhaiskasvatuksessa.

KUVIO 13. Pihasuunnistuksen Jännittävä seikkailupaikka -rasti nuotiopaikalla.

Kaunis paikka – graffitimaalaus, katuliitumaalaus ja pajukoristelu

Kaunis paikka -rasti toteutettiin pihan laidalla, viheralueen vieressä. Piha-aitaan oli kiinnitetty piirustuspahvi, johon lapset saivat käydä maalaamassa (kuvio 14.). Lisäksi rastilla sai piirtää katuliiduilla sekä koristella langalla pajukehikoita.

KUVIO 14. Kaunis paikka -rastin graffitimaalaus pihasuunnistuksessa.

Paras piilopaikka – leikkimökki ja sen takunen

Paras piilopaikka -rasti oli toteutettu yhdistelemällä lapsiryhmän toiveita sekä työntekijöiden havaintoja lasten leikeistä. Lapset olivat muun muassa toivoneet piilopaikasta kodikasta ja että sieltä näkyisi tähtitaivas. Lapset osallistuivat itse leikkimökin siivoamiseen ja sisustamiseen muun muassa tiskaamalla leikkikeittiövälineitä. Tähtitaivas oli toteutettu kiinnittämällä tähtiä leikkimökin kattoon. Piilopaikkaan kuljettiin pimeän käytävän kautta, joka oli toteutettu peittämällä kuistin aukot jätesäkeillä ja pressuilla (kuvio 15.). Leikkimökin taakse oli järjestetty tilaa sokkoleikkiä varten. Työntekijöiden havaintojen mukaan sokkoleikki oli lapsiryhmässä suosittu.

KUVIO 15. Pihasuunnistuksen Paras piilopaikka -rasti leikkimökissä.

Paras liikuntapaikka – ohjattuja suosikkileikkejä pelikentällä

Paras liikuntapaikka -rasti toteutettiin pihan pelikentällä (kuvio 16.). Ryhmän työntekijät olivat kyselleet lasten toivomuksia rastin sisällöksi ja lapset toivoivat että kentällä voisi pelata heidän suosikkiliikuntaleikkejään: väriä, peiliä sekä polttopalloa. Leikit toteutettiin ryhmän työntekijän ohjauksessa. Lisäksi kentällä oli mahdollisuus hyppynaruhyppelyyn, hulahula-vanteen pyöritykseen, purkkikävelyyn sekä saippuakuplien puhallukseen.

KUVIO 16. Pihasuunnistuksen Paras liikuntapaikka -rasti pelikentällä.

5.4 Palautteet ja niiden analysointi

Rohkaisimme lapsia arviointiin ja palautteen antoon koko projektin ajan keskustelun ja toiminnallisten menetelmien avulla ja joka toimintakerran jälkeen keräsimmekin lasten ajatukset käynneistä ”taikalankakerään”. Kevätjuhlatapahtuman jälkeisenä päivänä pidimme vielä pienryhmän kanssa palautekeskustelun. Tällä viimeisellä käyntikerralla kyselimme lapsilta kokemuksia projektiin osallistumisesta kokonaisuudessaan sekä edellispäivän pihasuunnistuksesta. Lapset olivat kokeneet tärkeäksi sen, että aikuinen kysyy lapsen mielipidettä ja että saa tuoda esille omia toiveita asioista. Lapsista oli ollut mukavaa, että kävimme ohjaamassa heille toimintaa ja että he saivat olla osallisena jossakin, mihin kaikki lapset eivät päässeet. Pihasuunnistuksessa erityisen kivaa oli ollut nähdä omat taidetyöt kaikkien nähtävillä sekä nähdä mitä muut ryhmät olivat saaneet aikaan tässä projektissa, jossa pienryhmän lasten ajatukset ja näkemykset olivat niin suuressa ja merkitsevässä osassa lopputuloksen muotoutumisen kannalta.

Lasten vanhemmilta saimme palautetta pihasuunnistuksen yhteydessä palautelaatikkoon keräämillemme palaute- ja peukutuslapuille. Tätä palautetta saimme kuitenkin todella vähän, mutta kaikki palaute mitä saimme, oli positiivista. Palautteen mukaan suunnistus oli hyvin suunniteltu ja toteutettu ja vanhemmat kiittelivät erityisesti sitä, että lapsille oli paljon mukavaa tekemistä suunnistusrasteilla. Lasten vanhempien mielestä oli hyvä idea ottaa lapset mukaan pihasuunnitteluun ja he olivat myös kokeneet myönteisenä pihatapahtuman yhteisöllisyyden. Peukutusten perusteella suosituimmaksi rastiksi valikoitui paras leikkipaikka -rasti kiipeilytelineellä.

Pyysimme pihatapahtuman jälkeen myös päiväkodin henkilökunnalta kirjallista nimetöntä palautetta projektistamme. Pyysimme heitä arvioimaan lasten osallisuuden toteutumista ja vahvistamista oman ryhmänsä rastin suunnittelussa, toteutuksessa ja kokoamisessa sekä pyysimme pohtimaan saivatko he projektimme myötä uusia näkökulmia tai välineitä lasten osallisuuden toteutumiseen ja vahvistamiseen. Lisäksi pyysimme palautetta koko projektista kokonaisuudessaan, esimerkiksi meidän roolistamme ja toiminnastamme.

Päiväkodilta saamamme palautteen mukaan projektimme oli ajankohtainen, sillä päiväkodin työntekijät olivat käsitelleet samoihin aikoihin esiopetuksen uutta opetussuunnitelmaa, jossa lasten oppimis- ja toimintaympäristöt olivat keskeisenä teemana. Näin ollen projekti palveli päiväkodin toiminnan suunnittelua ja sen hetkistä painopistealuetta. Projektin toteutus ja ohjeet koettiin selkeinä, jolloin työskentely lasten kanssa oli helppoa ja palautteen mukaan projekti oli hyvin toteutettu näin isolle lapsimäärälle. Palautteen mukaan työskentelymme oli sujuvaa ja yhteistyö henkilökunnan kanssa onnistui hyvin.

Palautteesta ilmeni lisäksi, että lasten osallisuus toteutui hyvin ja erityisen hyvänä pidettiin lasten mielipiteiden huomioon ottamista tällaisessa isossa projektissa: lasten tuomat ajatukset, ideat ja tarinat näkyivät toteutuksen aikana sekä lopputuloksessa. Lapset tulivat tämän projektin aikana kuulluiksi. Myös se, mitä lasten osallistaminen tarkoittaa, tuli päiväkodin työntekijöille pohdiskelun ja käytännön toiminnan kautta tutuksi. Työntekijät saivat uusia näkökulmia lasten osallisuuden toteutumiseen ja vahvistamiseen. Lasten osallisuuden huomioimisessa rastia toteuttaessa oli kuitenkin suurta vaihtelua eri ryhmien välillä.

Päiväkodin työntekijät kokivat kuitenkin projektimme aikataulun tiukaksi ja olisivat toivoneet enemmän aikaa muun muassa suunnistusrastien suunnitteluun ja toteuttamiseen oman ryhmänsä kanssa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tavoitteen eli lasten osallisuuden vahvistamisen toteutumista arvioimme Shierin (2001) osallisuuden tasomallin avulla (esitelty luvussa 3). Tarkastelimme toimintaamme pienryhmän kanssa mallin jokaiseen tasoon ja tason vaiheeseen heijastaen. Mitä ylempänä mallin tasoista pystyimme toimimaan, sitä vahvemmin lasten osallisuus toteutui.

Pienryhmän toimintahetkissä pyrimme pitämään yllä avointa keskusteluilmapiiriä, jossa jokaisella lapsella oli tilaa ja aikaa kertoa ajatuksiaan. Tässä huomasimme paljon eroja lasten välillä. Osa lapsista oli luonnostaan rohkeita ja sanavalmiita, eivätkä tarvinneet paljoa rohkaisua tai johdattelevia kysymyksiä aiheeseen, vaan toivat oma-aloitteisesti ilmi ajatuksiaan ja näkemyksiään aiheesta. Shierin mallin ensimmäisen tason ”Lapset tulevat kuulluksi” hallinta edellyttääkin lasten kuuntelemista vain silloin, kun lapsi itse aktiivisesti ilmaisee haluavansa puhua (Shier 2001, 112).

Osa lapsista kuitenkin tyytyi vain seuraamaan keskustelua sivusta ottamatta itse osaa keskusteluun. Shierin mallin toinen taso ”Lapsia tuetaan ilmaisemaan näkemyksiään” huomioi nämä erot lapsissa ja syyt vetäytymisen taustalla edellyttäen aikuiselta aktiivista roolia keskustelun kulussa niin, että jokainen lapsi, myös nämä sivustaseuraajat, saavat tuoda esiin ajatuksiaan (Shier 2001, 112). Pidimmekin huolen siitä, että jos joku lapsista ei oma-aloitteisesti osallistunut keskusteluun, me kysyimme hänen ajatuksiaan henkilökohtaisesti pitäen samalla huolen, että myös muu pienryhmä kuuntelee ja antaa tilaa ja aikaa jokaisen osallistumiselle. Mikäli lapsi ei kannustuksesta huolimatta halunnut osallistua, tai hänellä ei yksinkertaisesti vain ollut sanottavaa, emme painostaneet osallistumiseen. Eräs pienryhmän lapsista ei halunnut osallistua muutamalle toimintakerralle ollenkaan, senkään jälkeen kun olimme vielä selvästi kertoneet mitä aiomme tehdä - osallisuutta on myös oikeus olla osallistumatta.

Shierin mallin kolmannen tason ”Lasten mielipiteet otetaan huomioon” toteutuminen näkyy parhaiten siinä, että toimintakerroilla esiin tulleet lasten ajatukset ohjasivat aina seuraavien vaiheiden toteutusta. Eli otimme lasten mielipiteet huomioon päätöksenteossa ja

ne olivat merkittävässä roolissa projektin suuntaamisessa. Projektille asetetut aikarajat sekä tavoitteet tarkoittivat osaltaan myös sitä, että kaikkia lasten mielipiteitä ei voitu ottaa huomioon. Esimerkiksi unelmien pihasuunnitelmaan ei voitu sisällyttää kaikkia lasten toiveita, eikä pienoismalleista voitu rakentaa realistisen kokoisia leikkivälineitä. Pidimme kuitenkin huolen siitä, että lapsille selitettiin, miksi ei sekä tarjottiin vaihtoehtoja.

Näillä Shierin mallin kolmella ensimmäisellä tasolla, joiden ”läpäisemistä” edellyttää myös YK:n lapsen oikeuksien sopimus (Shier 2001, 113), *avautumisvaihe* mahdollistui jo tätä projektia suunniteltaessa sekä menetelmiä valitessa. Aloittaessamme toimintakerrat päiväkodilla, meillä oli valmius, tieto-taitoa sekä vahva aikomus mahdollistaa lasten osallisuus. Menetelmien sekä toiminnan kautta lasten osallisuus myös konkreettisesti *mahdollistui* edellä kuvatuilla tavoilla. (Shier 2001, 110.)

Mallin neljännellä tasolla ”Lapset otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin” edellytetään lasten fyysistä läsnäoloa päätöksiä tehdessä (Shier 2001, 114). Tuottaessamme teemoja merkityskarttatehtävää varten, olivat lapset läsnä sekä pääosassa teemojen ideoinnissa ja valinnassa. Teemoja syntyi lopulta enemmän kuin tarvittiin, joten lapset äänestivät viittaamalla haluamiansa teemoja ja näin ollen olivat päättämässä mitä merkityskarttatehtävässä kysytään sekä samalla myös suunnistusrastien sisällöstä. Lapset eivät siis vain näennäisesti olleet läsnä päätöksentekotilaisuudessa vaan saivat käyttää valtaa ja äänestämällä vaikuttaa projektin etenemiseen, jota edellytetään, jotta Shierin mallin viides taso ”Lapset jakavat vallan ja vastuun päätöksenteossa” mahdollistetaan (Shier 2001, 115).

Arvioimme lasten osallisuuden vahvistumista myös koko päiväkodin mittakaavassa. Shierin mallissa joka tason kolmas vaihe eli *velvoittaminen* ohjaa tarkastelemaan osallisuuden mahdollistamista työyhteisön toimintaperiaatteena (Shier 2001, 110). Tämän vaiheen toteutumista arvioimme koko päiväkodin kohdalla yleensä, sillä päiväkoti ei kuitenkaan ole meidän kummankaan oma työyhteisö.

Tätä opinnäytetyötä varten olimme rajanneet kohdeikäryhmäksi 4-5-vuotiaat ja myös projektiin käytettävissä olleet resurssit rajasivat toiminnan ohjaamisen pääsääntöisesti vain yhdelle pienryhmälle. Menetelmien valinta, erityisesti ulkoilun aikana toteutettu merkityskarttatehtävä sekä pihasuunnistuksen toteuttaminen, mahdollistivat kuitenkin

koko päiväkodin osallisuuden projektiimme. Merkityskarttatehtävän kautta kaikilla lapsilla oli mahdollisuus ilmaista näkemyksensä pihasta ja sen merkityksellisistä paikoista. Nämä näkemykset ohjasivat pihasuunnistuksen rastien sijoittamista pihalle, joten voidaan sanoa, että tehtävän myötä lapset otettiin mukaan päätöksentekoprosessiin (taso 4.) sekä heille jaettiin valtaa (taso 5.). Lapsille annettiin mahdollisuus olla osallisena päätökseen asiassa, joka olisi helposti aikuisten päätettävissä (pihasuunnistusrastien sijoittuminen pihalle). Toimme myös lasten äänen kuuluville päiväkodin pihatapahtumapalavereissa, joissa kevätjuhlaa suunniteltaessa työntekijöillä oli kiire päättää suunnistusrastien paikkoja. Muistutimme, että rastit toteutetaan niille paikoille, jotka lapset ilmoittavat merkityskarttatehtävän kautta.

Pihasuunnistus oli lopulta koko päiväkotia osallistava projekti, joka lisäsi yhteistyötä ryhmien välillä sekä vahvisti yhteisöllisyyttä. Lapsiryhmien työntekijöille antamissamme toimintaohjeissa suunnistusrastien toteuttamisesta korostimme lasten osallisuutta prosessin eri vaiheissa. Tässä projektissa esimerkiksi lasten mielipiteiden huomioonottaminen ja lasten läsnäolo päätöksentekoprosessissa tuotiin osaksi työyhteisön toimintaperiaatetta (velvoittaminen), mutta lasten osallistuminen ja osallisuuden näkyminen suunnistusrasteilla vaihteli eri ryhmien välillä, ollen siis ryhmän työntekijöiden toiminnasta ja valinnoista (avautuminen ja mahdollistaminen) riippuvaisia.

Päiväkodilta saadun palautteen perusteella työntekijät saivat uusia työvälineitä ja ennen kaikkea kokemuksen siitä, että lapsia voi osallistaa ja ottaa mukaan päättämään asioista näinkin isossa projektissa. Myös nämä kokemukset luovat tietä lasten osallisuuden toteutumiseen ja vahvistamiseen päiväkodin toiminnassa laajemminkin (velvoittaminen).

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli lisäksi selvittää minkälainen on lapselle merkityksellinen ulkotoimintaympäristö. Tähän kysymykseen saimme vastauksia jokaisella toimintakäynnillä lasten kertoessa ajatuksiaan pihasta sekä erityisesti Gåtur-kävelyllä, jolloin jokaisella pysähdyspaikalla saimme lapsilta konkreettisen esimerkin siitä, miten lapset toimivat ja käyttävät pihaa ja sen tarjoamia mahdollisuuksia heille ominaisen toiminnan toteuttamiseen. Kallialan (2008) mukaan lapsen osallistumista ja sitoutumista toimintaan tuleekin arvioida hetkessä ja lapsen kokemusta havainnoiden. Tällöin päästään asian ytimeen siinä, onko toiminta tärkeää ja merkityksellistä lapselle. (Kalliala 2008, 64–65.)

Lapset arvostivat pihalla käytössä olevia monipuolisia leikkivälineitä kuten pyöriä, keinuja ja hiekkalaatikkoa sekä olivat myös tyytyväisiä pihan liikuntamahdollisuuksiin. Metsä ja puut esiintyivät lasten puheissa useasti sekä erityisesti puumaja, joka lopulta oli koko pienryhmän mielestä pihalle ehdottomasti saatava. Unelmien pihasuunnitelmaa sekä pienoismalleja tehdessään lasten kertomusten ja toiminnan kautta esiin nousseet toiveet saivat näkyvän muodon (katso kuviot 3., 4, ja 5.).

Luvussa 2. olemme esitelleet varhaiskasvatusympäristöjä sekä lapselle ominaisia toimintatapoja: leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen. Tämän projektin tuottaman tiedon perusteella voidaan sanoa, että päiväkodin piha on lasten mielestä viihtyisä ja monipuolinen, ja se mahdollistaa lapselle ominaisen toiminnan, kuten hyvän varhaiskasvatusympäristön kuuluukin (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2009, 17–18.)

Lapselle ominaiset toimintatavat toteutuivat erityisesti pihasuunnistusrasteilla, jotka oli toteutettu merkityskarttatehtävässä lasten ilmaisemille paikoille. Paras leikkipaikkarasti oli toteutettu kiipeilytelineelle, joka oli lasten mielestä pihan paras leikkipaikka ja rasti mahdollisti lasten monipuolisen leikin. Paras liikuntapaikkarasti toteutettiin pelikentälle eli lasten mielestä pihan parhaalle liikuntapaikalle ja rastilla lapset saivat harrastaa monipuolista liikuntaa. Pihan mielenkiintoisin tutkimuspaikka oli lasten mielestä metsä ja metsään toteutettu suunnistusrasti mahdollisti luonnon ja ympäristön tutkimisen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen toteutuivat monipuolisesti pihasuunnistuksen Kaunis paikka -rastilla, joka sijaitsi merkityskarttatehtävässä ilmoitetun pihan kauneimman paikan välittömässä läheisyydessä. Myös muilla pihasuunnistuksen rasteilla lapsilla oli mahdollisuus heille ominaisen toiminnan toteuttamiseen, rastit tarjosivat ainutkertaisia elämyksiä sekä vahvan tunteen osallisuudesta.

7 POHDINTA

Opinnäytetyömme aiheena oli lasten osallisuutta vahvistava pihaprojekti Savotta-aukion päiväkodissa. Valitsimme osallisuus-aiheen sen ajankohtaisuuden ja tärkeyden vuoksi; jo YK:n lasten oikeuksien sopimus painottaa lasten osallisuutta. Meille aihe oli arvovalinta sekä eettinen lähtökohta tulevassa työssämme varhaiskasvattajina. Halusimme lähestyä aihetta toiminnan kautta, sillä mielestämme lasten osallisuus on jotain konkreettista ja toiminnallista, jota ei pystytä täysin tavoittamaan esimerkiksi pelkällä haastattelulla. Päädyimme valitsemaan toiminnallisen opinnäytetyön, jossa yhdistyvät lasten osallisuus, lapsilähtöiset menetelmät sekä konkreettinen kehittämiskohde eli päiväkodin piha.

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää millainen on lapselle merkityksellinen ulkotoimintaympäristö. Tähän kysymykseen johti päiväkodin työntekijöiden esille tuoma kritiikki päiväkodin pihasta ja halusimme tietää, jakavatko lapset aikuisten näkemyksen. Lasten esittämät ajatukset, toiminta ja esille tuoma tieto tässä projektissa osoittaa, että päiväkodin piha on lasten mielestä hyvä ja viihtyisä. Lasten tuottaman tiedon perusteella voidaankin sanoa, että piha mahdollistaa lapselle ominaiset toimintatavat. Havaitsimme, että lapset ovat sopeutuvaisia toiminnassaan ja mielikuvituksensa avulla keksivät puuhaa semmoisissakin ympäristöissä, jotka voivat aikuisen näkökulmasta olla puutteellisia. Kuitenkin, jos lapset saisivat mahdollisuuden suunnitella omanlaisensa päiväkodin pihan, on heillä vahva näkemys siitä, millainen sen tulisi olla. Tämä näkyi lapsiryhmän kanssa työstämässämme unelmien päiväkotipihan suunnitelmassa.

Opinnäytetyömme tavoite eli lasten osallisuuden vahvistaminen toteutui projektiin osallistumisen myötä ja se näkyy tässä opinnäytetyössä monena eri ulottuvuutena. Kaikki lapset saivat osallistua ja vaikuttaa pihaprojektiin tasavertaisina ja vapaaehtoisesti oman kiinnostuksensa mukaan. Opinnäytetyössämme toteutui lasten osallisuus ja Shierin malliin pohjaten aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus. Lapset saivat kokea, että heidän ajatuksillaan ja ehdotuksillaan on merkitystä, mikä toivottavasti edesauttaa heidän osallistumistaan myös myöhemmin yhteisten asioiden hoitamiseen. Myös projektin lopputulos oli lasten nähtävillä pihasuunnistuksessa ja he saivat esitellä tuotoksensa myös vanhemmilleen.

Valitsimme projektin toteuttamiseen erilaisia lapsilähtöisiä menetelmiä, joilla toivoimme saavuttavamme monipuolisesti lasten ajatuksia, näkemyksiä ja kokemuksia pihasta sekä mahdollistavamme lasten osallisuuden toteutumisen ja vahvistumisen. Lapsiryhmän ohjaamishetket, lasten kanssa jutustelu ja lasten havainnoiminen sekä meidän aito läsnäolomme ja kuunteleminen tuottivat paljon tietoa, jota hyödyntämällä ja rikastamalla saimme toteutettua projektin, jossa lasten osallisuus näkyy vahvana. Menetelmistämme Gåtur-kävely sekä merkityskarttatehtävä antoivat tilaisuuden seurata läheltä lasten toimintaa ja sitoutumista projektiimme. Erityisesti nämä menetelmät tuottivat tietoa ja materiaalia lasten toimintaympäristöstä, jota emme olisi voineet saada esimerkiksi haastatteluin. Ohjaamamme työpajat antoivat lapsille mahdollisuuden suunnitella ja toteuttaa jotain konkreettista unelmiensa päiväkotipihasta, vaikka näitä unelmia ei koskaan todellisuudessa pihalle toteutettaisikaan. Koko projektimme huipentui pihasuunnistuksen rasteilla, joihin lapset olivat saaneet luoda jotain ainutkertaista.

Lasten osallisuuden toteutumiseen ja vahvistumiseen vahvasti vaikuttanut menetelmällinen valinta oli pienryhmätoiminnan toteuttaminen. Mielestämme ryhmä olisi voinut olla vieläkin pienempi, jotta jokaisen lapsen ja heidän ajatustensa huomioiminen olisi ollut rajallisen ajan puitteissa vieläkin luontevampaa ja sujuvampaa. Vaikka pienryhmä oli samasta päiväkodin lapsiryhmästä koottu, iältään 4-5-vuotiaita lapsia, oli lasten välillä paljon vaihtelua siinä, miten he jaksoivat keskittyä, minkälaisista asioista ja aiheista he olivat kiinnostuneita ja miten he itse oma-aloitteisesti osallistuivat toimintaan. Kaikki nämä lasten ja ryhmän ominaisuudet vaikuttivat tavoitteemme saavuttamiseen ja lasten osallisuuden asteeseen. Näistä ajatuksista ja kokemuksista pääsimmekin lopputulokseen, että pienryhmätoiminta päiväkodin arjessa yleensä on tärkeä ja ehdottomasti lasten osallisuutta tukeva menetelmä ja sitä tulisi toteuttaa paljon laajemmin kuin mitä varhaiskasvatuksessa nykypäivänä.

Kun lapset saavat mahdollisuuksia osallisuuteen ja osallistumiseen päiväkodissa, tulee osallistumisesta heille luontevampaa myös muissa yhteisöissä sekä perheessä. Pihasuunnistuksessa lasten vanhemmat pääsivät näkemään konkreettisen esimerkin lasten osallisuudesta varhaiskasvatuksessa, lasten tekemiä tuotoksia ja lasten innostuksen niitä esitellessä. Vanhempien kokemus lastensa mahdollisuudesta osallisuuteen ja sen tuomista myönteisistä tunne-elämyksistä johtaa osaltaan lasten osallisuuden vahvistumiseen myös perheessä sekä vahvistaa lasten osallisuuden merkitystä vanhemmille.

Opinnäytetyöprojektimme rahalliset kustannukset olivat hyvin pienet. Olimme etukäteen sopineet päiväkodin kanssa, että saamme käyttää toimintakerroilla päiväkodin materiaaleja, kuten askartelutarvikkeita, kyniä ja papereita sekä tulostinta muun muassa suunnistuskarttojen tulostukseen. Jonkin verran toimme työpajakerroille myös omia askartelumateriaaleja sekä tulostimme ja kontaktoimme osan pihasuunnistuksen kylteistä omin kustannuksin.

Kartoitimme etukäteen mahdollisia projektin kulkuun liittyviä riskejä, kuten oma sairastuminen tai pihasuunnistuksen peruuntuminen huonon sään vuoksi. Näistä toteutui ainoastaan pieni sadekuuro kesken kevätjuhlatapahtumaa, joka ei lopulta vaikuttanut pihasuunnistuksen kulkuun.

Päiväkodilta saadun palautteen perusteella meiltä toivottiin väljempää aikataulua sekä aikaisempaa tiedottamista eri lapsiryhmiä koskevista tulevista työvaiheista. Myös nämä aikataululliset riskit olimme ottaneet huomioon etukäteen, mutta kevään aikataulua saneli hyvin pitkälle muut opintomme sekä projektisuunnitelman hyväksyminen, joka vaadittiin ennen toimintaosuuden aloittamista. Projektimme etenemiseen vaikutti hyvin vahvasti myös toimintakäyntimme päiväkodilla, joiden aikana lapset tuottivat tietoa seuraavia käyntejä ja työvaiheita varten. Näiden asioiden osalta aikaisempi tiedottaminen ei olisi ollut mahdollista.

Koko päiväkodin henkilökunta ja lapsiryhmät osallistuivat ja sitoutuivat projektiimme, vaikka paneutuminen asiaan vaihteli jonkin verran ryhmittäin. Meidän näkökulmastamme projektin aikataulutus, tiedonkulku sekä työntekijöiden sitouttaminen projektiin olisi voinut onnistua vieläkin paremmin, jos tällaista projektia toteutetaan työyhteisön sisällä. Meidän ja projektin tullessa päiväkodin ulkopuolelta, koimme välillä aiheuttavamme ylimääräistä kiirettä. Tästä huolimatta projektin tekeminen sujui hyvin ja myös pihasuunnistus onnistui mielestämme loistavasti. Erityisesti Kotiryhmän työntekijöiden olemuksesta aistimme, että tarjoamamme toiminta lapsille oli tervetullutta ja virkistävää.

Nyt kun olemme tämän opinnäytetyön myötä antaneet päiväkodille esimerkin lapsilähtöisestä ja lasten osallisuutta vahvistavasta projektista, toivomme, että tarjoamiamme kokemuksia tullaan hyödyntämään päiväkodin toiminnassa myös jatkossa. Päiväkodin piha

lasta osallistavan projektin kohteena on vain yksi sovellus aiheesta, mutta lasten osallisuuden vahvistamisen mahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa on rajattomasti. Esimerkiksi lasten osallistaminen päiväkodin sisätilojen, liikuntasuunnitelman tai ruokalistan suunnitteluun.

Toivomme, että projektimme tuloksia hyödynnettäisiin mahdollisessa päiväkodin ulkotoimintaympäristön suunnittelu- ja kehittämistyössä käytännön toteutukseen asti, sillä projektimme myötä päiväkoti sai toteuttamiskelpoisen mallin päiväkodin piha-alueen kehittämiseen, jossa oli laajasti käyttäjäkuntaa mukana. Valitettavasti päättäjien sitoutuminen tällaisiin hankkeisiin tulee usein jälkijunassa, esimerkiksi koulujen lähiliikuntapaikkoja tehtäessä käy usein näin.

Mielestämme tätä opinnäytetyötä voisi käyttää myös inspiraation lähteenä esimerkiksi Oulun ammattikorkeakoulun tekniikan yksikön opinnäytetöissä, jolloin rakennettaessa lasten toimintaympäristöjä, voidaan suunnitelmissa ottaa huomioon lasten tuottama tieto heille merkityksellisestä ympäristöstä.

Tämä opinnäytetyöprojekti vahvisti eettistä osaamistamme lisäämällä tietämystä lasten osallisuudesta sekä lasten osallisuutta vahvistavien menetelmien käyttämisestä lasta kunnioittavalla tavalla. Lasten kanssa käytyjen keskustelujen kautta pääsimme syvemmälle lasten ajatusmaailmaan, joka kehittää ammatillista osaamistamme, empaattista kykyä asettua lasten asemaan sekä vuorovaikutustaitojamme. Työmme syvensi myös tieteellistä osaamistamme, kuten opinnäytetyön suunnittelu, rakenne ja toteutus sovitusti, eri vaiheiden raportointi, lähteiden käyttö ja kirjaaminen sekä käytännön liittyminen tieteelliseen taustateoriaan.

Opimme yhteistyötaitoja eri tahojen, kuten päiväkodin työntekijöiden, vanhempien ja erityisesti lasten kanssa. Tämä työ kehitti meidän suunnittelutaitoamme, organisointikykyämme, joustavuutta päiväkodin kiireisessä aikataulussa, uusista ja yllättävistäkin tilanteista selviytymistä sekä rohkeutta tuoda esiin omaa osaamistamme. Myös pedagoginen osaamisemme ryhmänhallintataitoineen sekä lapsen iän huomioon ottaminen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa kehittyivät.

Saamamme palautteen mukaan onnistuimme projektimme eri osa-alueissa. Onnistuneesti toteutettu projekti tukee ja rohkaisee asiakastyön osaamistamme, kehittää palvelujärjestelmäosaamistamme sekä tutkimuksellista kehittämisosaamistamme ja johtamistaitojamme. Mahdollistamalla lasten äänen kuulluksi tulemisen sekä puolustamalla lasten oikeutta osallisuuteen, olemme kehittäneet omaa kriittistä ja osallistavaa yhteiskuntaosaamistamme.

Koimme, että parityöskentelymme onnistui ja myös se tukee ammatillista kasvuamme. Opinnäytetyömme lapsen osallisuuden vahvistamisesta vaikutti myös viimeisessä ammattiharjoittelussa, täydentäen päiväkodissa aloitettua osallisuusteemaa. Koemme, että tämän opinnäytetyön myötä saatua osaamistamme ja ajankohtaista tietämystämme lasten osallisuudesta on arvostettu ja osattu hyödyntää harjoittelupaikoissamme lapsia ja vanhempia osallistavien tilaisuuksien suunnittelussa ja järjestämisessä.

LÄHTEET

4V-hanke. 2014. Asukkaiden osallisuus kaupunkisuunnittelussa – menetelmänä kaupunkikävely. Viitattu 3.12.2014. http://www.4v.fi/files/4297/Asukkaiden_osallisuus_kaupunkisuunnittelussa-Menetelmana_kaupunkikavely.pdf

Cacciatore, R. 2008. Kiukkukirja Aggressiokasvattajan käsikirja – vauvasta kouluikään. Väestöliitto. Helsinki: Priimuspaino.

Dahlström, M. 2008. Ajatuksia pienten lasten vanhemmille steinerpedagogiikan näkökulmasta. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ

Falenius, M.; Leino, M.; Leinonen, R; Lumme, R. & Sundqvist, L. 2006. Monimuotoinen/toiminnallinen opinnäytetyö. Virtuaali ammattikorkeakoulu. Viitattu 9.1.2015. http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/030906/1113558655385/1154602577913/1154670359399/1154756862024.html

Halttunen-Sommerdahl, R. 2014. Osallistavia menetelmiä ja rakenteita sosiaaliviraston työssä – Opas sosiaaliviraston työntekijöille. Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto. Viitattu 3.12.2014. http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/978f02804a1563e89829fcb546fc4d01/2008_osallistavat_menetelma.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=978f02804a1563e89829fcb546fc4d01

Happo, I. 2008. Sosionomin (AMK) osaaminen ja osaamishaasteet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa L. Viinamäki (toim.) 14 puheenvuoroa sosionomien (AMK) asemasta Suomen hyvinvointiasiantuntijajärjestelmässä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja A: Raportteja ja tutkimuksia 2008:2. Anjalankoski: SOLVER palvelut Oy. 99–114. Viitattu 11.3.2015. http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Hakutoimisto/Kev%C3%A4t_2011_NUKO/sote/Viinamaki_A_2_2008.pdf

Heikinaro-Johansson, P. ja Huovinen, T. 2007. Näkökulmia liikuntapedagogiikkaan. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy

Heikka, J., Hujala, E., Turja, L. & Fonsén, E. 2012. Lapsikohtainen havainnointi ja arviointi varhaispedagogiikassa. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 54–66.

Helenius, A. 1993. Leikin kehitys varhaislapsuudessa. Tampere: Tammer-Paino Oy

Helsingin kaupunki/ 2004. Lapsuus pihalla, lasten päiväkodin piha-alueen kehittämisprojekti. Raportti 14.5.2004. Viitattu 6.10.2014, http://www.hel.fi/static/sosv/liitteet/Lapsuus_pihalla.pdf

Hendricks, B. E., 2001. Designing for play. Ashgate Publishing Ltd

Hiissa, T. 2010. Lapsilähtöistä kasvatusta rakentamassa – Tapaustutkimus kahdesta päiväkodista. Pro gradu –tutkielma. Tampereen yliopisto, kasvatustieteen laitos. Viitattu 22.9.2014, https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/81895/gradu04530.pdf?sequence=1

Horelli, L & Prezza, M. 2004. In search of child-friendly environments. Teoksessa L. Horelli & M. Prezza (toim.) Child-friendly environments. Approaches and lessons. Teknillinen korkeakoulu. Espoo: Otamedia Oy. 8-10.

Hujala, E. 2002. Uudistuva esiopetus. Varhaiskasvatus 90 Oy. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Kalliala, M. 2008. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus University Press.

Kankaanranta, M. 1998. Kertomuksia kasvusta ja oppimisesta. Portfoliot siltana päiväkodista kouluun. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Karlsson, L. 2003. Sadutus. Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. PS-kustannus Opetus 2000. Juva: WS Bookwell Oy.

Kokljuschkin, M. 2001. Unelmien päiväkoti. Kohti parempaa oppimisympäristöä. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Kokljuschkin, M. 1999. Seikkailuun! Varhaiskasvatuksen seikkailukirja. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2015. Vanhempainnetti. Tietokulma. Viitattu 11.3.2015. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/4_5-vuotias/

Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Pedatieto.

Oulun ammattikorkeakoulu 2015. Koulutus. Sosionomi (AMK). Viitattu 11.3.2015. http://www.oamk.fi/fi/koulutus/amk-tutkintoon-johtava-koulutus/sosionomi/

Oulun kaupunki 2014. Varhaiskasvatuksen hankkeet. Viitattu 16.12.2014.
http://www.ouka.fi/oulu/paivahoito-ja-esiopetus/hankkeet

Oulun varhaiskasvatussuunnitelma 2013–2015.

Shier, H. 2001. Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. A new model for enhancing children's participation in decision-making, in line with article 12.1 of the united nations convention on the rights of the child. Children & society volume 15 (2001) 107-117. Viitattu 15.12.2014.
http://www.ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf

Sosiaali- ja terveysministeriö 2005. Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset. Oppaita 2005:17. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Suomen Unicef ry. 2014. Suomen UNICEFin lausunto varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön uudistamistyöryhmän esityksiin. Viitattu 4.11.2014, https://www.unicef.fi/unicef/tyomme-suomessa/lausunnot-ja-kannanotot/27052014/

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 22.9.2014, http//www.thl.fi/fi//lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, 2009. Stakes oppaita 56. 2. tarkistettu painos. Gummerus kirjapaino Oy: Vaajakoski 2009

Venninen, T., Leinonen, J. & Ojala, M. 2010. ”Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi” Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa. Työpapereita 2010:3. Viitattu 15.12.2014. http://www.socca.fi/files/627/Yhteinen_kokeminen_jaetuksi_iloksi_lapsen_osallisuus_paakaupunkiseudun_paivakodeissa_2010.pdf

Verkka, K. 2014. Kaikki mukaan! Lasten osallisuus päiväkodissa. 4V-hanke: välitä, vaikuta, viihdy, voi hyvin. Kierrätyskeskus Oy. Viitattu 22.9.2014, http://www.4v.fi/files/4216/osallisuuskalvot_pk_pieni.pdf

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989. Viitattu 4.11.2014, https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

OPINNÄYTETYÖPROJEKTIN TYÖVAIHEIDEN SISÄLLÖT LIITE 1

Syyslukukausi 2014	**PROJEKTISUUNNITELMAN KIRJOITTAMINEN**
	Aiheen suunnittelu ja yhteydenotto päiväkotiin
	Aiesopimus
Kevätlukukausi 2015	Pihasuunnistuksen varmistuminen tuotokseksi
	Projektisuunnitelman hyväksyminen
	Oamk:n ja Oulun kaupungin yhteistyösopimukset
	TOIMINNALLINEN OSUUS
	Tutustumiskäynti (pienrymä)
	Gåtur-kävely (pienryhmä)
	Merkityskarttatehtävä pihalla (koko päiväkoti)
	Rastityöpaja I (pienryhmä)
	Rastityöpaja II (pienryhmä ja Kotiryhmä)
	Kevätjuhltapahtuma ja **pihasuunnistus**
	Palautekeskustelu (pienryhmä)
Syyslukukausi 2015	**RAPORTIN KIRJOITTAMINEN**
	Palautteiden analysointi
	Opinnäytetyöraportin hyväksyminen

PÄIVÄKODILLE JAETTU YHTEISTYÖTÄ JA TYÖNJAKOA JÄSENTÄVÄ AIKATAULU LIITE 2

	Huhtikuu	Toukokuu		Pihatapahtuma 19.5.2015
Anu ja Irja	Ohjaamme toimintaa Kotiryhmän pienryhmälle.	Jaamme karttatehtävän ohjeet ryhmien työntekijöille etukäteen. Ohjaa karttatehtävää ulkona.	Kokoamme karttatehtävän ”tulokset”, joiden pohjalta joka teema saa oman paikkansa pihalta.	Ohjaamme Kotiryhmän pisteen suunnittelua ja toteutusta.
Kotiryhmä	Toimintaa pienryhmälle mm. gåtur-pihakävely, sadutus ym. Tuotetaan pihalle teemoja karttatehtävää	Karttatehtävä ulkona (ulkoilun aikaan): Tehtäväpohjana valmiit kartat päiväkodin pihasta (rakennukset, kiinteät leikkivälineet ja aidat merkittyinä), joihin lapset pareittain/pienissä ryhmissä ”etsivät” paikkoja annetun ohjeen (Kotiryhmän pienryhmän kanssa tuotetut teemat) mukaan. Esim. ”Missä sinun mielestäsi on pihan jännittävin paikka? Merkitse se karttaan numerolla 1.”	Teemat ja paikat pihatapahtumaan	Suunnittelevat ja toteuttavat päiväkodin pihasuunnitelmia sekä unelmien leikkivälineitä. Näistä kootaan Kotiryhmän piste pihatapahtumaan.
Muut lapsiryhmät				Pihatapahtuman pisteiden suunnittelu ja toteutus annetun teeman&paikan mukaan. Lapsilähtöisyys ja lasten osallisuus suunnittelussa ja toteutuksessa on tärkeää! Piste voi sisältää toimintaa tai olla esim. näyttely lasten taidetöistä, saduista tms. Esim. Teema: kauneus, paikka: viheralue -> ryhmä toteuttaa viheralueelle jotain, jolla paikan kauneus kukoistaa. Miten paikkaa voisi kehittää vielä kauniimmaksi?
Ryhmien työntekijät	Ohjeistaa karttatehtävän omalle lapsiryhmälle (A&I antaa materiaalin tähän). Karttatehtävän aikaan ulkona apuna.	Toimintapisteiden teemojen&paikkojen jakaminen ryhmien kesken.		

Pisteistä muodostuu ”pihapolku”, polun alkupäähän tulee infoa projektin kulusta, taustasta ym.
Polkua varten tehdään kartta, johon jokainen ryhmä saa myös ideoida pistettään kuvaavan karttasymbolin.
Jokainen ryhmä vastaa oman pisteensä pystyttämisestä sekä poisviennistä ym.

Pihapolun toteuttaminen on samalla opinnäytetyömme ”esitys”, joten sitä tulevat seuraamaan OAMK:lta kaksi opinnäytetyötämme ohjaavaa opettajaa sekä kaksi vertaisarvioijaa (mahd. ennen pihatapahtuman alkua, kun pihapolku jo rakennettu).

GÅTUR-KÄVELYN KARTTA LIITE 3

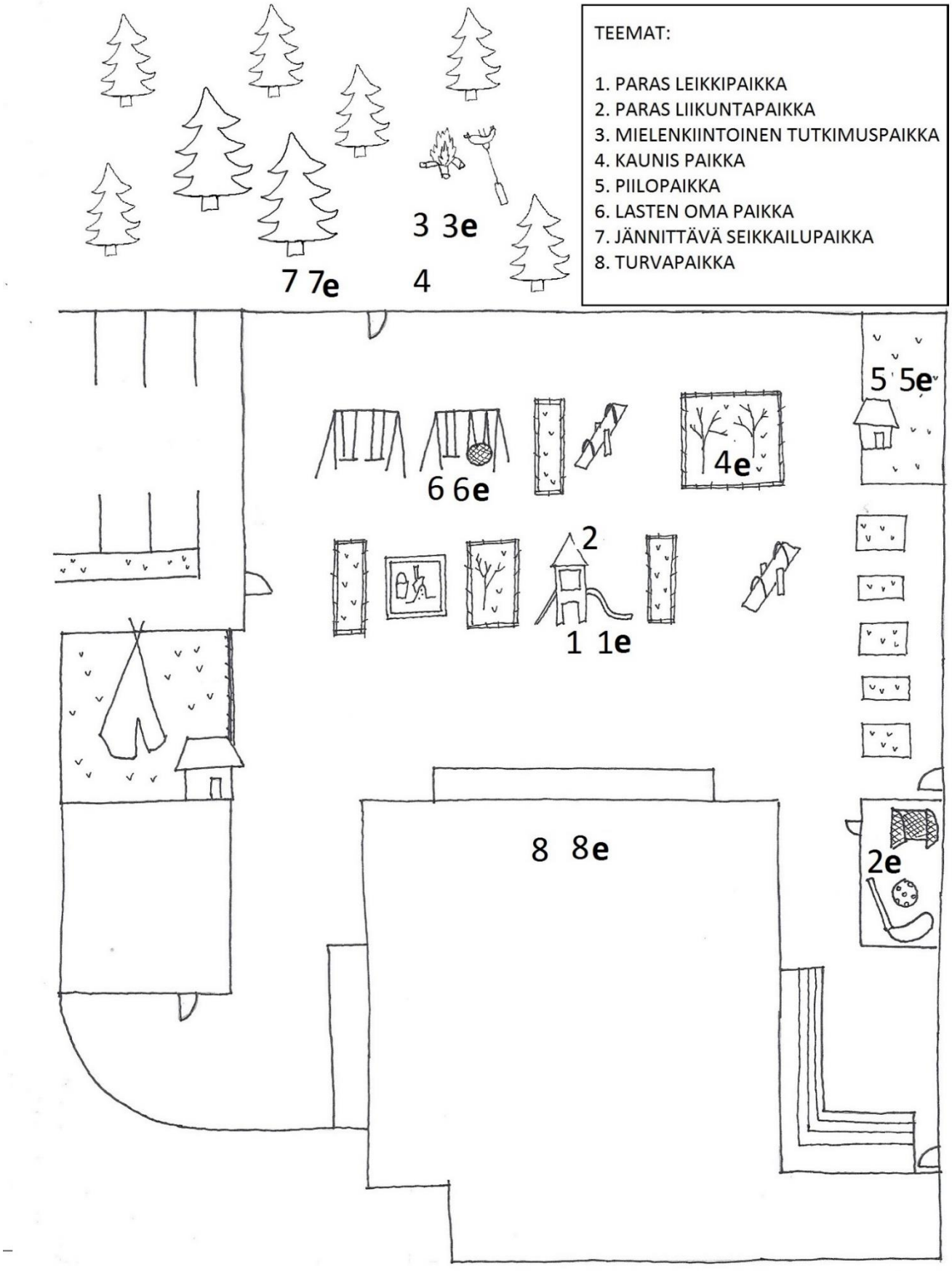
TEEMAT:
1. PARAS LEIKKIPAIKKA
2. PARAS LIIKUNTAPAIKKA
3. MIELENKIINTOINEN TUTKIMUSPAIKKA
4. KAUNIS PAIKKA
5. PIILOPAIKKA
6. LASTEN OMA PAIKKA
7. JÄNNITTÄVÄ SEIKKAILUPAIKKA
8. TURVAPAIKKA
7 7e
3 3e
4
5 5e
6 6e
4e
2
1 1e
8 8e
2e
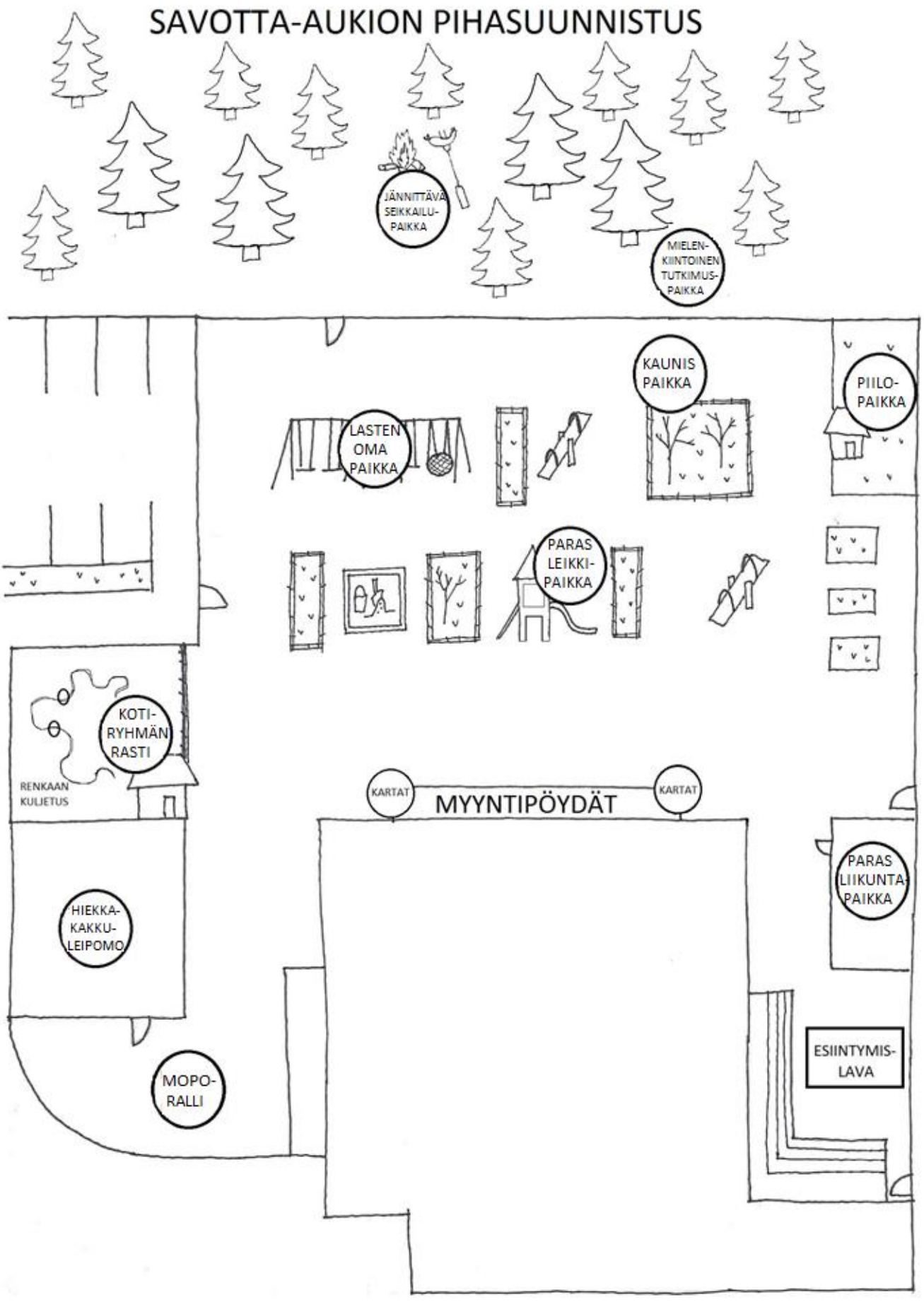
PIHASUUNNISTUKSEN KARTTA LIITE 5